

**ŽURNALISTŲ ETIKOS INSPEKTORIAUS ROMO GUDAIČIO
2003-2004 METŲ VEIKLOS ATASKAITA**

Lietuvos Respublikos Seimas
2004 m. balandžio 13 d.

Vilnius
2004

1.	Teisiniai žurnalistų etikos inspektoriaus veiklos pagrindai ir įstatymų priežiūros vykdymas.....	3
2.	Asmens garbės ir orumo, privataus gyvenimo apsauga	5
2.1.	Asmens garbės ir orumo gynimo visuomenės informavimo priemonėse problemos	5
2.2.	Privataus gyvenimo apsauga viešojoje informacijoje	7
3.	Pagrindinių visuomenės informavimo principų laikymasis.....	9
4.	Bendradarbiavimas su viešosios informacijos rengėjų ir platintojų reguliavimo bei savitvarkos institucijomis.....	12
5.	Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio programos gyvendinimas	13
5.1.	Viešosios informacijos turinio analizė ir vertinimas.....	13
5.2.	Viešosios informacijos klasifikavimo bei vertinimo metodika.....	15
5.3.	Bendradarbiavimas su kitomis institucijomis siekiant apsaugoti nepilnamečius nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio.....	15
5.4.	Jaunojo viešosios informacijos vartotojo švietimas ir ugdymas.....	16
6.	Bendra informacija apie Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos gautus skundus.....	17
7.	Preliminarūs pasiūlymai.....	18
7.1.	Pasiūlymai visuomenės informavimo įstatymo koncepcijai.....	18
7.2.	Pasiūlymai visuomenės informavimo įstatymo projektui.....	18
8.	Priedai.....	22
8.1.	Pareiškimai, komentarai, rekomendacijos.....	22
8.2.	Žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimai.....	34

2003 m. birželio 24 dieną Lietuvos Respublikos Seimui pateikiau 2001-2002 metų analitinę apžvalgą, skirtą demokratinės visuomenės informavimo kultūros plėtros gairėms nustatyti. Šiame analitiniame pranešime siekiau pateikti probleminę visos viešosios informacijos apžvalgą, išryškinti svarbiausias tendencijas bei problemas. Minėta apžvalga apėmė ir žurnalistų etikos inspektoriaus veiklos ataskaitą laikotarpiu nuo 2002 m. kovo iki 2003 m. gegužės.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 51 straipsnio 5 dalimi, Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 9 straipsnio 2 dalies 10 punktu, skelbiu šią žurnalistų etikos inspektoriaus veiklos ataskaitą.

Ši ataskaita apima laikotarpį nuo 2003 m. birželio iki 2004 m. balandžio.

1. TEISINIAI ŽURNALISTŲ ETIKOS INSPEKTORIAUS VEIKLOS PAGRINDAI IR ĮSTATYMŲ PRIEŽIŪROS VYKDYMAS

Žurnalistų etikos inspektorius savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Visuomenės informavimo įstatymu (*Žin.*, 1996, Nr. 82-1971, 2000, Nr. 75-2272), Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymu (*Žin.*, 2002, Nr. 91-3890), Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymu (*Žin.*, 1996, Nr. 63-1479; 1998, Nr. 31-819; 2000, Nr. 64-1924; 2002, Nr. 13-473; 2002, Nr. 68-2769; 2003, Nr. 15-597), Administracinių teisės pažeidimų kodeksu (*Žin.*, 1985 Nr. 1-1; 2003, Nr. 102-4581), kitais įstatymais bei teisės aktais, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksu, Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucija „Dėl žurnalistinės etikos“, taip pat 2001 m. gegužės 15 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu Nr. IX-324 „Dėl žurnalistų etikos inspektoriaus veiklos reglamento patvirtinimo“ patvirtintu Žurnalistų etikos inspektoriaus reglamentu. Tiek įstatyme, tiek ir poįstatyminiame akte nustatomi žurnalistų etikos inspektoriaus uždaviniai, funkcijos, teisės, pareigos, reglamentuojamas jo darbo organizavimas.

Primenu, kad pagal Visuomenės informavimo įstatymą bei žurnalistų etikos inspektoriaus veiklos reglamentą žurnalistų etikos inspektorius:

- 1) nagrinėja asmenų skundus dėl visuomenės informavimo priemonėse pažeistos jų garbės ir orumo;
- 2) nagrinėja skundus dėl teisės į privataus gyvenimo apsaugą pažeidimo visuomenės informavimo priemonėse;
- 3) vertina, kaip informuojant visuomenę laikomasi Visuomenės informavimo ir kituose įstatymuose nustatytų visuomenės informavimo principų, teikia valstybės institucijoms siūlymus įstatymų, kitų teisės aktų įgyvendinimui tobulinti;
- 4) kasmet iki kovo 15 dienos posėdyje atsiskaito Seimui už savo darbą;
- 5) kas dveji metai rengia ir skelbia „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“ ir kituose spaudos leidiniuose analitinę apžvalgą, skirtą visuomenės informavimo demokratinės kultūros plėtrai;
- 6) bendradarbiauja su Europos Sąjungos ir kitų šalių analogiškais institucijomis, pagal savo kompetenciją dalyvauja tarptautiniuose renginiuose.

Viena pagrindinių žurnalistų etikos inspektoriaus veiklos sričių – skundų nagrinėjimas. Jeigu skundas yra pagrįstas, priimamas vienas iš šių sprendimų:

- 1) įspėti viešosios informacijos rengėjus ir (ar) platintojus apie pastebėtus visuomenės informavimą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimus ir reikalauti juos ištaisyti;

- 2) reikalauti, kad viešosios informacijos rengėjas ir (ar) platintojas nustatyta tvarka paneigtų paskelbtą tikrovės neatitinkančią informaciją, žeminančią asmens garbę ar orumą ar kenkiančią jo teisėtiems interesams, arba sudarytų asmeniui sąlygas pačiam atsakyti ir paneigti tokią informaciją;
- 3) kreiptis į kompetentingas valstybės institucijas bei Žurnalistų ir leidėjų etikos komisiją dėl pastebėtų Visuomenės informavimo įstatymo ir kitų visuomenės informavimo reglamentuojančių teisės aktų pažeidimų.

Žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimai skelbiami „Valstybės žinių” priede „Informaciniai pranešimai”. Žurnalistų etikos inspektoriaus reglamente papildomai nurodyta, kad sprendimai skelbiami interneto tinklapyje ir išplatunami per visuomenės informavimo priemones. Inspektorius turi teisę nemokamai gauti iš viešosios informacijos rengėjų ir platintojų, valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų būtiną pavestoms funkcijoms atlikti informaciją.

2002 m. rugsėjo 10 d. Lietuvos Respublikos Seime priimtas Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas žurnalistų etikos inspektoriumi suteikė dar kelias išskirtines teises ir pareigas:

- 1) administracine tvarka bausti viešosios informacijos rengėjus, platintojus, žurnalistus, jų savininkus;
- 2) viešai paskelbti, kad konkretūs informacijos rengėjai, platintojai, jų savininkai, žurnalistai ar kiti asmenys nesilaiko įstatymo nuostatų ar tarpusavio susitarimų;
- 3) parengti viešosios informacijos, darančios neigiamą poveikį nepilnamečiams, žymėjimo, garso ir vaizdo priemonių sistemą;
- 4) prižiūrėti šio įstatymo nuostatų įgyvendinimą.

Po ilgų diskusijų, 2003 m. spalio 14 d. priėmus ir įsigaliojus Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 172⁸, 172¹⁶, 172²², 173¹¹, 214⁷, 224, 247³, 259¹ straipsnių pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 173¹⁹, 214¹⁹, 214²⁰, 214²¹, 214²², 247⁸, 247⁹ straipsniais įstatymui (*Žin.*, 2003, Nr. 102-4581), Administracinių teisės pažeidimų kodekso 247⁸ straipsnis įpareigojo Žurnalistų etikos inspektoriumi nagrinėti administracinių teisės pažeidimų bylas dėl neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios informacijos, kurios skelbimas ir platinimas ribojamas, skelbimo ir platinimo tvarkos ir (ar) neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo, garso ir vaizdo priemonių sistemos reikalavimų pažeidimų, taip pat dėl pažeidimų už neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios draudžiamos skelbti viešosios informacijos, susijusios su asmens duomenimis, paskelbimą. Už šiuos pažeidimus radijo ir televizijos programose teisė skirti administracines nuobaudas buvo suteikta Lietuvos radijo ir televizijos komisijai.

Iki šiol nei žurnalistų etikos inspektorius, nei Lietuvos radijo ir televizijos komisija nėra skyrę administracinių nuobaudų viešosios informacijos rengėjams, išskyrus išpėjimus. Nors Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas buvo priimtas 2002 m. rugsėjo 10 d., tačiau tik šių metų balandžio mėnesį Vyriausybė, tikiuosi, priims nutarimą – minėto įstatymo vykdymui reikalingą poįstatyminių teisės aktų.

Ilgainiui buvo tikimasi, kad teisė skirti administracinę nuobaudą bus naudinga neskelbtinos informacijos prevencijos požiūriu. Tačiau šių dienų aktualijos atskleidžia kitokia tiesą: Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas yra labai dažnai pažeidžiamas, nepaisant minėtoms institucijoms suteiktų teisių. Žurnalistų etikos inspektorius išvelgia kelias esmines šio reiškinio priežastis: 1) nepakankamas asmens turimų teisių suvokimas (identifikacija); 2) viešosios informacijos rengėjų kvalifikacijos stoka; 3) poįstatyminių teisės aktų nebuvimas.

Dėl aukščiau išvardintų motyvų mano veikla šioje ataskaitoje įvardintu laikotarpiu paremta poįstatyminių teisės aktų kūrimu, teisiniu visuomenės informavimo priemonių ir pačios visuomenės švietimu, bet ne administracinių funkcijų vykdymu.

Svarbiausias mano uždavinys – žmogaus teisių apsauga visuomenės informavimo priemonėse, nepilnamečių gynimas nuo žalingos ar ribojamos informacijos, abiejų šių svarbių programų vykdymas,

atskirų visuomenės informavimo reiškinių įvertinimas. Šias funkcijas įmanoma atlikti tik bendradarbiaujant su savitvarkos (savireguliacijos) institucijomis, žurnalistų profesine sąjunga, visuomene.

Paprastumo dėlei savo veiklos ataskaitą suskirsčiau į atitinkamas dalis pagal veiklos programas:

- 1) asmens garbės ir orumo bei privataus gyvenimo apsauga visuomenės informavimo priemonėse;
- 2) nepilnamečių apsauga nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio.

2. ASMENS GARBĖS IR ORUMO, PRIVATAUS GYVENIMO APSAUGA

2.1. ASMENS GARBĖS IR ORUMO GYNIMO VISUOMENĖS INFORMAVIMO PRIEMONĖSE PROBLEMOS

Asmens garbė ir orumas – prigimtinės žmogaus vertybės. Teisė į asmens garbę ir orumą taip pat yra prigimtine.

Žurnalistų etikos inspektoriui nuolat tenka spręsti ginčus tarp asmens ir viešosios informacijos rengėjo, pažeidusio šio asmens teises konkrečioje visuomenės informavimo priemonėje.

Iš esmės asmens garbės ir orumo gynimas – yra teismų kompetencija, tačiau šių skundų nagrinėjimas Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyboje daugeliui žmonių, vengiančių kreiptis į teismą dėl objektyvių priežasčių, yra vienintelis būdas ginti savo pažeistas teises.

Daugeliui besikreipiančių į Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybą pragyvenimo bei pajamų šaltiniai netiesiogiai apriboja teisę kreiptis į teismą ir jame ginti pažeistas teises.

Teisė į asmens garbę bei orumą nėra lengvai ginama teisė jau vien dėl to, kad jos pažeidimai kyla iš naudojimosi kita konstitucine asmens teise į saviraiškos laisvę. Teisminis nagrinėjimas garbės ir orumo gynimo bylose taip pat trunka gana ilgą laiką. Štai 2002 m. pradžioje į žurnalistų etikos inspektorių kreipėsi suinteresuotas asmuo dėl lenkų kalba leidžiamo laikraštyje „Kurier Wilenski“ paskelbtos įžeidžiančios informacijos. Tik 2003 m. pabaigoje Vilniaus apylinkės teismas priėmė pareiškėjai palankų sprendimą. Turint omenyje, kad teismo sprendimas gali būti apskundžiamas aukštesniam teismui (taip būna dažnai) – garbės ir orumo apgynimas kaip siektinas rezultatas neretai tampa utopiškas. Daugelio garbės ir orumo bylų nagrinėjimo teisme procedūra panaši – ilga ir varginanti.

Šioje sudėtingoje situacijoje savotiška išeitimi tampa žurnalistų etikos inspektoriaus veikla, išnagrinėjant suinteresuotų asmenų skundus ir priimant sprendimus dėl jų teisės į garbę ir orumą pažeidimo. Šiuo atveju asmens apsisprendimą kreiptis į žurnalistų etikos inspektorių nulemia kelios paprastos aplinkybės:

- 1) ieškoma būdų išspręsti konfliktą iki teismo;
- 2) pareiškėjas nepatiria jokių žymesnių išlaidų (išskyrus pašto ir transporto);

skundo tyrimo trukmė nepalyginamai trumpesnė nei procesas teisme (žurnalistų etikos inspektorių pagal Visuomenės informavimo įstatymą privalo išnagrinėti suinteresuoto asmens skundą per 1 mėnesį; atskirais atvejais įstatymas suteikia teisę inspektoriui pratęsti skundo nagrinėjimą dar 10 dienų).

Taigi iš vienos pusės ikiteisminis asmens garbės ir orumo gynimas įgyja pranašumų prieš teisminį ieškinio nagrinėjimą, tačiau antra vertus – žurnalistų etikos inspektoriaus galimybės teisingai ir per įstatyme nustatytą itin trumpą laiką iširti skundą yra ribotos. Pažymėtina, kad į žurnalistų etikos inspektoriaus priimtą sprendimą ar reikalavimą paneigti paskelbtą informaciją viešosios informacijos rengėjai dažnai linkę neatsižvelgti (pasitaiko atvejų, kai visuomenės informavimo priemonė nepaiso ir Aukščiausiojo teismo nutarčių bei sprendimų). Tokio elgesio motyvus visuomenės informavimo priemonių atstovai dažnai interpretuoja savaip. Jiems atrodo, kad:

- 1) pareiškėjas, nepaisydamas žurnalistų etikos inspektoriaus priimto palankaus jam sprendimo, vis tiek kreipsis į teismą dėl neturtinės žalos atlyginimo;

- 2) skelbti informacijos paneigimus yra viešosios informacijos rengėjo prestižą ir pasitikėjimą menkinantis poelgis.

Tačiau šie motyvai nėra pagrįsti, pirmiausia dėl to, kad daugelis asmenų, kreipdamiesi į žurnalistų etikos inspektorių, siekia viešo ir tinkamo klaidų atitaisymo, o ne neturtinės žalos atlyginimo (teisės įvertinti neturtinę žalą ir įpareigoti ją atlyginti žurnalistų etikos inspektorius neturi). Tuo tarpu informacijos paneigimas, žurnalistų etikos inspektoriaus nuomone, ne tik kad nemažina pasitikėjimo žiniasklaida, bet, atvirkščiai, jį didina. Tačiau šio dalyko Lietuvos viešosios informacijos rengėjai dar nesuvokia. Tai pagrindiniai skundo nagrinėjimo Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyboje trūkumai.

Atkreiptinas dėmesys, kad žurnalistų etikos inspektorius dažnai tiria ir viešųjų asmenų skundus dėl visuomenės informavimo priemonėse pažeistos jų garbės bei orumo. Šiuo atveju galima konstatuoti, kad egzistuoja netinkamas santykis tarp tokio asmens statuso ir jo teisių suvokimo bei gynimo. Čia išvelgiama tam tikra tendencija – jei skaitlinga dalis privačių asmenų nesuvokia ir negina savo teisių, tai viešieji asmenys gana kategoriškai deklaruoja savo pažeistas teises ir jas kuo aktyviausiai gina.

Reikėtų konstatuoti, kad politiko kritikos ribos yra gerokai platesnės nei privatus asmuo. Skirtingai nei pastarasis, viešas asmuo neišvengiamai ir sąmoningai pasirenka tiek žurnalistų, tiek visuomenės nuolatinį dėmesį dėl kiekvieno žodžio ir poelgio. Viešas asmuo privalo tai suvokti, demonstruoti žymiai didesnę toleranciją. Tokia yra Europos šalių patirtis.

Taisyklę dėl viešo asmens kritikos platesnių ribų praktikoje taiko ir Lietuvos Respublikos teismai. Lietuvos Aukščiausiasis teismas yra konstatavęs, kad viešasis asmuo turi būti pakantesnis kritikai ir nereikalauti panašių standartų kaip privatus asmuo. Turint galvoje, kad viešasis asmuo, dalyvaudamas visuomeniniame gyvenime, turi žymiai didesnę galimybę išdėstyti savo mintis, pažiūras, neretai atsikirsti, privatus asmuo tokių galimybių ir priemonių aiškiai stokoja. Kad viešieji asmenys žymiai aktyviau gina savo garbę ir orumą nei privatus asmuo liudija neteisinga pusiausvyra, kurią reikėtų keisti teisiškai šviečiant visuomenę. Tokios asmeninių neturtinių teisių gynimo proporcijos atviroje pilietinėje visuomenėje turėtų būti atvirkštinės – reikia skatinti nesuvokiančius savo teisių asmenis ginti jas, tuo tarpu viešieji asmenys turėtų ne taip stipriai reaguoti į jų bei jų veiklos kritiką.

Visai neseniai, t.y. š.m. vasario 12 d., Europos Tarybos Ministrų Komitetas priėmė deklaraciją „Dėl politinių debatų visuomenės informavimo priemonėse“. Šioje deklaracijoje apibrėždamas leistinas kritikos ribas, Europos Tarybos Ministrų Komitetas pažymi, kad valstybė, vyriausybė, bet kokio šalies valdžia – vykdomoji, įstatymų leidžiamoji ar teisminė – gali būti kritikos objektu visuomenės informavimo priemonėse.

Minėta deklaracija parodė didelį dėmesį saviraiškos laisvei. Joje minima, jog dėl dominuojančių pozicijų baudžiamieji įstatymai neturėtų ginti minėtų šalies institucijų nuo kritikos, o tose šalyse, kur tokia valstybinės valdžios apsauga galima, poveikio priemonės turėtų būti apribotos siekiant išvengti bet kokio laisvės kritikuoti suvaržymo. Tai reiškia, jog leidžiama kritikuoti valdžią personifikuojančius asmenis net provokuojant, perdodant iki tam tikros ribos, kol visuomenė nėra pradedama klaidinti tikrovės neatitinkančiais faktais.

Tačiau deklaracijoje pabrėžiama, kad viešieji asmenys, atstovaujantys valstybės institucijoms, nepraranda teisės būti apsaugoti kaip ir kiekvienas kitas asmuo.

Apibrėžiant teises gynimo priemones dėl pažeidimų visuomenės informavimo srityje, dokumente įtvirtinama nuostata, kad valstybių – konvencijos dalyvių vidaus teisėje neturėtų būti numatyta laisvės atėmimo bausmių už difamaciją ar įžeidimą, išskyrus sunkiausius atvejus (pavyzdžiui, neapykantos kurstymą).

Iš aptartų dokumentų bei Europos žmogaus teisių teismo sprendimų žiniasklaidos bylose galime daryti išvadą, kad tam tikrais atvejais žurnalistų saviraiškos laisvė, kandžios kritikos forma neretai yra apsaugota nepaisant to, kad pavartojamas tiesioginis, įžeidus tonas. Nors Lietuvos teismų praktika nėra gausi, žurnalistai už šmeižtą nebus traukiami baudžiamajon atsakomybėn, jei remsis objektyviu tyrimu, atspindės nuomonių įvairovę, neiškraipys faktų.

Atkreiptinas dėmesys į vieną bylą (iki pateikiant ieškinį teisme skundą tyrė ir žurnalistų etikos inspektorius), kurioje autorius A. Arvasevičius Tauragės rajono laikraštyje „Tauragės kurjeris“ paskelbė feljeto žanro, t.y. faktais paremtą publicistinį-literatūrinį kūrinį, kuriame atvirai šaipėsi iš rajono savivaldybės žemėtvarkos skyriaus vadovo: neva jis darbo metu, darbo telefonu asmeniniais reikalais skambinęs kitai savivaldybės įstaigos tarnautojai.

Žurnalistų etikos inspektorius 2002 m. rugsėjo 30 d. pasirašytoje išvadoje dėl konkrečių feljeto žanro kūrinių buvo pažymėta, kad feljetonas, kaip žurnalistikos žanras – tai trumpas, pašiepamojo pobūdžio, neretai komiškas pasakojimas, kuriam būdingi satyriniai portretai bei realistinis, tačiau lankstus stilius. Šio žanro kūriniuose atvaizduojami konkretūs asmenys, įvykiai, faktai, tačiau tuo pačiu ši meninė publicistika leidžia feljeto autoriui, pasiremiant išmone, hiperbolizuoti ir pateikti turinio humoristinę išraišką, neišvengiant asmeninės nuomonės įterpimo.

Feljeto žanro naudojimas leidžia komiškai atvaizduoti situacijas, išryškinti tam tikras žmonių ydas. Priklausomai nuo feljete pateikiamos informacijos aktualumo, gali būti tenkinamas ir/ar pateisinamas *visuomenės interesas*, sudaryta galimybė sužinoti tam tikras aktualijas. Dėl hiperbolizuoto, kiek perdėto vaizdavimo nederą atskirų feljeto fragmentų išskirti iš konteksto ir juos vertinti skyrium.

Atsižvelgiant į bylos faktines aplinkybes ir į tai, jog konkrečiu atveju už pakankamai akivaizdžius piktnaudžiavimus tarnyba buvo kritikuojamas viešas asmuo, Klaipėdos apygardos teismo, nagrinėjusio baudžiamąją bylą apeliacine tvarka, sprendimas sukėlė rimtų abejonių, ar teisėtai buvo suvaržyta asmens saviraiškos laisvė.

Nustatęs asmens garbės ir orumo pažeidimą visuomenės informavimo priemonėje, žurnalistų etikos inspektorius priima viena iš sprendimų, numatytų Visuomenės informavimo įstatymo 51 straipsnyje. Žurnalistų etikos inspektorius sprendimai skelbiami Valstybės žinių priede „Informaciniai pranešimai“ ir paprastai išplatunami viešai visoms visuomenės informavimo priemonėms.

Svarstyta, ar žurnalistų etikos inspektorius priimti sprendimai neturėtų būti skelbiami toje visuomenės informavimo priemonėje, kuri padaro pažeidimą. Tokia nuostata turėtų būti įtvirtinta Visuomenės informavimo įstatyme.

2.2. PRIVATAUS GYVENIMO APSAUGA VIEŠOJOJE INFORMACIJOJE

Plečiantis visuomenės informavimo sferai, pritaikant naujas technologijas, o svarbiausia įgyvendinant žmogaus teisę į informaciją, ypatingą dėmesį reikėtų skirti žmogaus teisių apsaugai.

Ar pagrindinė ir prioritetinė žurnalistų etikos inspektorius funkcija bus vykdoma sėkmingai, betarpiškai priklauso nuo pačio asmens, kurio teisės pažeidžiamos, teisinės sąmonės bei žinių apie turimas, įstatymuose įtvirtintas žmogaus teises, ypač akcentuojant asmens teisę į privataus gyvenimo apsaugą.

Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimo centro „Vilmorus“ 2001 m. atlikta gyventojų apklausa parodė, kad kalbant apie žmogaus teisių pažeidimus, absoliuti dauguma Lietuvos gyventojų turi galvoje socialines ekonomines problemas. Tuo tarpu teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą, kaip vieną iš penkių opiausių ir reikalaujančių ypatingo visuomenės dėmesio, įvardino tik 1,9 proc. apklausos respondentų. Teisė į privataus gyvenimo apsaugą – viena iš nedaugelio teisių, kur daugiau respondentų (24,7 proc.) nurodė, kad ji yra apsaugoma negu neapsaugoma (21,9 proc.).

Tačiau ir vėlesnių apklausos duomenys parodo, kad teisė į privatų gyvenimą yra dar nepakankamai suvokiama ir sunkiai identifikuojama. Tokių apklausų rezultatai aktualūs. Teismų praktika šioje žmogaus teisių gynimo srityje taip pat dar nėra labai didelė. Teisė į privatų gyvenimą labiau suvokia didesnio išsilavinimo ir aukštesnių pajamų grupių gyventojai. Viena iš to priežasčių yra ta, kad ši teisė Lietuvos įstatymuose įtvirtinta, palyginti, visai neseniai.

Dėl privataus gyvenimo pažeidimų Lietuvos gyventojai dar labai retai kreipiasi į teismus bei kitas institucijas. Atokesnėse nuo pagrindinių Lietuvos miestų-centrų gyvenvietėse asmenys labai plačiai traktuoja privataus gyvenimo ribas. Visuomenės informavimo priemonėse itin dažni privatumo pažeidimai, kai viešai pateikiama informacija apie asocialius, mažiau išsilavinusius asmenis. Reikėtų pasakyti, kad jie dažniau kreipiasi į LNK „Teismą“ nei Lietuvos Respublikos teismus.

Privataus gyvenimo apsauga pakankamai įtvirtinta Lietuvos Respublikos įstatymuose. Informacija apie privatų gyvenimą galima skelbti tik asmens sutikimu. Tačiau dėl nepakankamo visuomenės teisinio švietimo šia esmine teisės norma vadovaujasi dar ne tiek daug piliečių. Analizuodami privatumo pažeidimus audiovizualinėje viešosios informacijos srityje, nustatome, kad viešosios informacijos rengėjas dažnai naudojasi žmogaus teisiniu neišprusimu ir „noru“ tokiu būdu viešai išgarsėti. Daug privatumo pažeidimų būtų galima išvengti „Komandos“, „TV pagalbos“, „Teismo“ laidose. Neretai šio elgesio iniciatoriais tampa patys asmenys, pasikviesdami visuomenės informavimo priemonės atstovus ir viešai teikdami informaciją apie savo privatų gyvenimą. Be abejonės, privataus gyvenimo ribas apsprendžia pats asmuo – dėl to daugelis aptartų atvejų teisiškai nėra kvalifikuojami kaip privatumo pažeidimas. Kartais žmogui reikalingas viešumas kaip tam tikra užuojautos forma, kaip būdas atverti širdį tragedijos, nelaimės akivaizdoje. Tačiau tokiais atvejais reikia ypatingo takto, suvokiant šią būseną. Vis dėl to viešosios informacijos rengėjas neturėtų piktnaudžiauti ir džiūgauti, jog kai kurie asmenys menkai suvokia savo teises ar vertinti tai kaip normalų dalyką.

Informaciją apie asmens privatų gyvenimą saugo ir Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas. Šio įstatymo 8 straipsnyje nustatyta, kad asmens duomenų tvarkymą visuomenės informavimo priemonėse žurnalistikos, meninės ir literatūrinės raiškos bei kitais tikslais prižiūri žurnalistų etikos inspektorius.

Nagrinėdamas suinteresuotų asmenų tokio pobūdžio skundus dėl jų privataus gyvenimo pažeidimų, darau išvadą, kad visuomenės informavimo priemonėse nesant viešo intereso pernelyg dažnai skelbiami šio įstatymo saugomi asmens duomenys – asmens kodas, informacija apie šeiminių padėtį, nedarbingumą, sveikatą. Ypatingai atkreiptinas dėmesys į viešai skelbiamą informaciją apie skolininkus (pavyzdžiui, mobiliojo ryšio bendrovėms, savivaldybių įmonėms išiskolinusius gyventojus). Toks viešas skolininkų skelbimas laikraščiuose ir kitose visuomenės informavimo priemonėse kreditorių iniciatyva nėra teisėtas ir pažeidžia šių asmenų teises. Kreditoriai neturi teisės skleisti informacijos apie skolininko mokumą. Kai kurių savivaldybių įmonės ar įstaigos šį būdą laiko efektyviu, kovojant su skolininkų nemokumu. Todėl neretai tokį viešą duomenų skelbimą motyvuoja vieninteliu argumentu, kad taip esą greičiau yra gražinamos skolos, įvykdomi sutartiniai įsipareigojimai. Žurnalistų etikos inspektorius mano, kad tokios informacijos viešas skelbimas neturi tapti precedentu demokratinėje visuomenėje.

Nėra ir negali būti motyvų, kuriais remiantis būtų pažeidžiamas asmens privatumas – įsibraunama į būstą, filmuojama, fotografuojama be asmens sutikimo skelbiamos nuotraukos, informacija nederinama su žmogumi ir pan.

Sprendžiant, ar visuomenės informavimo priemonėje pateikta informacija nepažeidžia asmens teisės į privataus gyvenimo apsaugą, Visuomenės informavimo įstatymo 14 straipsnio 2 dalis nustato taisyklę, kad informaciją apie žmogaus privatų gyvenimą galima skelbti tik to žmogaus sutikimu ir jeigu informacijos paskelbimas nedaro jam žalos. To paties straipsnio 3 dalis numato tris atvejus, kai informaciją apie žmogaus privatų gyvenimą galima skelbti be jo sutikimo. Pirma, kai informacijos paskelbimas nedaro žalos asmeniui, antra, kai informacija padeda atskleisti įstatymų pažeidimus ar nusikaltimus, trečia, kai informacija yra pateikiama nagrinėjant bylą atvirame teismo procese. Kyla pagrįstų abejonų, ar šio straipsnio nuostatos neprieštarauja Konstitucijos 22 straipsniui, kuris nenurodo jokių išlygų teisės į privatų gyvenimą apsaugai. Be to, lieka neaišku, kas turi nuspręsti, ar informacijos paskelbimas daro žalą asmeniui ar jos nedaro. Taip pat neaiškiai minėtame straipsnyje apibrėžta viešo asmens sąvoka. Pagal galiojantį viešo asmens apibrėžimą, kokį pateikia įstatymas, vienareikšmiškai

taikyti jį praktikoje yra be galo sunku. Dėl tokio įstatymo (ne)apibrėžtumo gali būti nepagrįstai pažeidžiama konstitucinė teisė į privatų gyvenimą tų asmenų, kurie nors ir dalyvauja visuomeniniame gyvenime, bet jam neturi realios įtakos, todėl ir jų privatus gyvenimas neturėtų būti nepagrįstai siaurinamas. Kol kas aišku tik tai, kad viešas asmuo t.y., tas, kurio viešumas niekam nekelia abejonų, negali tikėtis privatumo. Tai savo praktikoje pabrėžė tiek Europos Žmogaus Teisių Teismas, tiek Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas.

Todėl teko priimti sprendimus dėl didžiausio rezonanso susilaukusių spaudos publikacijų, kuriose pažeidžiamas asmens privataus gyvenimo neliečiamumo principas.

3. PAGRINDINIŲ VISUOMENĖS INFORMAVIMO PRINCIPŲ LAIKYMASIS

Žurnalistų etikos inspektoriumi tenka dažnai vertinti, kaip viešosios informacijos rengėjai, platintojai bei žurnalistai laikosi pagrindinių visuomenės informavimo principų.

Praktiniu požiūriu, deja, jų nėra absoliučiai laikomasi.

Vykdydamas 2003 m. lapkričio 11 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimą „Dėl žurnalistų etikos inspektoriaus 2002 metų veiklos ataskaitos ir analitinio pranešimo“ (*Žin.*, 2003, Nr. 108-4823), žurnalistų etikos inspektorius š.m. kovo 24 d. kartu su Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija surengė Lietuvos viešosios informacijos rengėjų susirinkimą.

Jame buvo aptariamoms žiniasklaidos savitvarkos problemoms bei vaidmuo dabartinėje visuomenės situacijoje. Susirinkime absoliuti dauguma dalyvių be esminių prieštaravimų priėmė deklaraciją „Dėl aktualiausių Lietuvos žiniasklaidos klausimų“. Atvira deklaracija visi viešosios informacijos rengėjai yra kviečiami:

1. Laikytis nuostatos, kad svarbiausias žiniasklaidos indėlis puoselėjant visuomenės solidarumą ir demokratiją – tai nešališkumas ir tikslumas bet kokiomis aplinkybėmis.
2. Visa savo veikla puoselėti visuomenę vienijančias vertybes, ugdyti visuomenės teisinę sąmonę.
3. Vadovautis nekaltumo prezumpcija, gerbti asmens teisę į privatumą ir kitas žmogaus teises, ypač saugoti nepilnamečių teises bei teisėtus interesus.
4. Pripažinti ypatingą savo atsakomybę visuomenei ir valstybei dėl vadinamųjų „rizikos temų“ – smurto, agresijos, seksualinės prievartos, įvairios diskriminacijos – pateikimo.
5. Siekti mūsų veiklos skaidrumo ir sąžiningos konkurencijos, aiškiai atskiriant žiniasklaidos privačius interesus nuo visuomenės interesų, skelbti tikslus duomenis apie viešosios informacijos rengėjų nuosavybės santykius ir audituojamą leidinių tiražą.
6. Nenaudoti savo žiniasklaidos priemonių kenkiant konkurentams, užtikrinti dirbančių visuomenės informavimo priemonėje žurnalistų saviraiškos laisvę.

Įgyvendinant šiuos principus, viešosios informacijos rengėjai išpareigojo bendradarbiauti su viešosios informacijos reguliavimo bei savitvarkos institucijomis, tobulinti viešosios informacijos rengėjų profesinės etikos normas ir jų nuosekliai laikytis.

Mes nesulaukėme principinio pobūdžio prieštaravimų, todėl laikome deklaraciją svarbiu dokumentu tiek savo, tiek profesionalių žurnalistų veiklai. Tikimasi, jog šiame dokumente išdėstyti aktualiausi visuomenės informavimo principai bent iš dalies sumažins visuomenės informavimo priemonių tarpusavyje egzistuojančią nesąžiningą konkurenciją, atkreips dėmesį į būtinąją žmogaus teisių bei interesų apsaugą visuomenės informavimo srityje.

Kviečiu Seimą, visas politines jėgas paremti šiuos principus.

Aš sveikinu pozityvias permainas Lietuvos žurnalistų sąjungoje – vadovybės atsinaujinimą atsijauninimą, naujus veiklos metodus. Manau, kad ši profesinė organizacija, taip pat Žurnalistų draugija, kitos visuomeninės organizacijos, asociacijos padės Visuomenės informavimo įstatyme, kituose teisės aktuose įtvirtinti žurnalistų profesinį statusą. Šiuo metu Lietuvoje žurnalistu gali vadintis

bet kas. Toks nesureikšmintas profesijos įgijimas verčia abejoti žurnalisto kaip profesionalo veiklos kriterijais. Tuo tarpu Europos Sąjungos šalyse senokai įsitvirtinęs nepriklausomo žurnalisto statusas. Jų skaičius pateikiamas šioje lentelėje:

<i>Valstybė</i>	<i>Žurnalistų skaičius iš viso</i>	<i>Nepriklausomų žurnalistų skaičius</i>
Belgija	4,500	950
Danija	12,000	2,000
Estija	2,000	400
Graikija	12,000	7,500
Islandija	660	100
Ispanija	20,000	5,000
Italija	27,114	12,918
Jungtinė Karalystė	70,000	11,000
Kroatija	6,000	2,000
Liuksemburgas	320	30
Norvegija	9,000	800
Portugalija	5,000	250
Prancūzija	34,784	6,230
Slovėnija	1,448	209
Suomija	13,257	1,414
Švedija	20,000	3,000
Šveicarija	12,000	4,000
Vengrija	9,000	5,400
Vokietija	75,000	40,000
Viso:	334,083	103,201 (30,89%)

Žr.: <http://www.ifj.org/pdfs/FinalReportFreelance.pdf>

Sunku būtų pateikti duomenis apie Lietuvoje esančių nepriklausomų žurnalistų skaičių. Čia vis dar sunkiai įsivaizduojamas „nepriklausomas“, nesupančiotas žurnalistas. Todėl žurnalistus vienijančių, jų teises bei interesus atstovaujančių organizacijų ir mūsų tikslas – sąlygos ir garantijos profesinei veiklai, žurnalisto laisvei. Aš kviečiu visas Seimo politines jėgas, o taip pat visas partijas, dalyvaujančias rinkimuose, nepasiduoti lobistiniam šių idėjų blokavimui. Mūsų žurnalistų socialinė ir teisinė padėtis turi priartėti prie Europos Sąjungos lygio.

Kai kurie visuomeniniai ir politiniai procesai bei reiškiniai, pirmiausia susiję su apkalta Respublikos Prezidentui, atskleidė pozityvų žiniasklaidos indėlį ir vaidmenį. Šiems procesams įtakos turėjo ir žiniasklaidos dalies interesai. Reikia pripažinti, kad nemažos įtakos krizės reiškiniams turėjo tai, kad nemaža žiniasklaidos dalis, pirmiausia savininkai ir vadovai neižvelgė nešvarių pinigų, juodųjų technologijų pavojaus. Šie procesai tik patvirtina mano analitiniame pranešime keltų teiginių dėl užsakomosios informacijos, politinės reklamos taisyklių žiniasklaidoje aktualumą.

Dažni pastarojo meto raginimai „apsivalyti“ taikytini taip pat ir daliai rengėjų. Neskaidrūs santykiai, nuosavybės duomenų nepateikimas Vyriausybės įgaliotai institucijai prisideda prie pasitikėjimo žiniasklaida smukimo.

Akivaizdų pobūdį įgavo dviejų didžiųjų Lietuvos dienraščių konfliktas, kuriame atsiskleidžia ne vien konkurencinės kovos dalykai. Esama konfliktų ir tarp daugelio miestų, apskričių pagrindinių laikraščių ar kitų spaudos leidinių. Tokios kovos pasekmės aiškiai nenaudingos pačioms visuomenės informavimo priemonėms – visuomenės pasitikėjimas jomis žymiai sumažėjo. Kova tarp jau minėtų dienraščių įgavo ir rafinuotą formą. Bėlieka tikėtis, kad naujasis „Lietuvos ryto“ leidybinis produktas „Ekstra žinios“, pavadintas „nepriklausomu dienraščiu“, sumažins sensacingos ir užribinės

informacijos kiekį pačiame „Lietuvos ryte“ ir dėl bulvarinės informacijos rungsis tik su „Vakaro žiniomis“. Taikyti solidžias visuomenės informavimo priemonių etines normas bulvarinei spaudai dažniausiai beprasmiška.

Ir toliau piktnaudžiuojama šiurpiai sensacinga, kriminogenine, „kruvina“, žiauria informacija. Abejingumas Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso nustatytoms normoms atskleidžia tam tikrą visuomenės informavimo priemonių nebrandumą. Panagrinėjus Švedijos (Švedijos spaudos ombudsmeno institucija pagal vykdomas funkcijas yra artima žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybai – R.G.) patirtį, matyti, kad šioje valstybėje žurnalistas, prieš pateikdamas informaciją, įvertina ar teisinga būtų ją pateikti, tuo tarpu, mūsų šalies praktikoje dažni atvejai, kai žurnalistas, leidėjas ar leidinio savininkas stengiasi apeiti, ne tik etikos normas, bet ir galiojančius teisės aktus, draudžiančius tokios informacijos platinimą.

Nors analitinėje apžvalgoje mes pabrėžėme užsakomosios informacijos paplitimą, tačiau – kaip liudija žinomo „Ūkininko patarėjo“ priedo išleidimas – užsakyta informacija darosi „norma“, o akivaizdus amoralumas, teisinamas finansiniais ir komerciniais sumetimais ir tikrosios analitinės žiniasklaidos neišnyksta. Šie procesai akivaizdžiai atskleidžia liūdną tiesą: informacija – tai pinigai, paklausė prekė. Taigi Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucijos „Dėl žurnalistinės etikos“ (jai 1995 m. rugsėjo 26 d. pritarė Lietuvos Respublikos Seimas) pamatinė nuostata, kad informacija – tai visų piliečių teisė – mūsų sąlygomis nėra pilnai įgyvendinta. Ribos tarp užsakomosios informacijos, aiškių, lygių ir skaidrių politinės reklamos taisyklių viešojoje informacijoje nustatymas – nepaprastos svarbos uždavinys atvirai pilietinei visuomenei.

Neretai, skelbiant viešą informaciją, pamirštama ir tai, kad saviraiškos laisvė reikšti įsitikinimus ir skleisti informaciją nesuderinama su nusikalstamais veiksmais – tautinės, rasinės, religinės ar socialinės neapykantos, prievartos bei diskriminacijos kurstymu, šmeižimu ir dezinformacija. Be Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnio, ši nuostata įtvirtinta Lietuvos Respublikos ratifikuotoje Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje, Lietuvos Respublikos įstatymuose, tarptautiniuose dokumentuose dėl saviraiškos laisvės bei žurnalistinės etikos.

Š.m. vasario 24 d. į žurnalistų etikos inspektorių kreipėsi Tautinių bendrijų tarybos prie Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pirmininkas R. Arutiunianas dėl publikacijose „Kas valdo pasaulį?“ (1) („Respublika“ 2004-02-20, Nr. 41/4189) bei „Kas valdo pasaulį?“ (3) („Respublika“ 2004-02-23, Nr. 43/4191) viešai pareikštos dienraščio „Respublika“ vyriausiojo redaktoriaus V. Tomkaus nuomonės, iliustruotos R. Valeikio karikatūra. Dėl šių publikacijų esu gavęs taip pat ir įvairių visuomenės asociacijų bei asmenų protestų.

Nors šių publikacijų įvertinimas yra išimtinė Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos kompetencija, dėl akivaizdžių tautinės nesantaikos, antisemitizmo kurstymo elementų bei hipertrofuotai dėstomų minčių apie „grėsmes“, kurias, V. Tomkaus nuomone, kelia žydai, o taip pat ir gėjai, laikiau Tautinių bendrijų tarybos pirmininko R. Arutiuniano pareiškimą visiškai pagrįstu, solidarizavausi su visais žmonėmis, pasipiktinusiai keistomis publikacijų „idėjomis“ apie tai, „kas valdo pasaulį“.

2004-02-26 viešai pareiškiau, jog minėtose publikacijose V. Tomkaus neetiška nuomonė prieštarauja Visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 19 daliai, 3 straipsnio 2 daliai, 20 straipsnio 1 dalies 3 punktui, pakviečiau visas visuomenės informavimo priemones, savininkus ir žurnalistus griežtai atsiriboti nuo šių nuomonių, darančių gėdą Lietuvos valstybės prestižui ir laisvo žodžio paskirčiai.

Visuomenės informavimo priemonių skaidrumas – kita opi ir kasdienė problema. 2001-2002 m. analitinėje apžvalgoje buvo išsamiai pažvelgta į šią problemą, gilintasi į jos priežastis bei pasekmes.

Šioje ataskaitoje galiu pridurti, kad mano siūlymai imtis reikiamų priemonių dėl viešosios informacijos rengėjų veiklos ir nuosavybės santykių skaidrumo kol kas nepasiekė norimo rezultato. Dar svarstant Administracinių teisės pažeidimų kodekso pataisų projektą, 2003-06-06 rašte Kultūros ministrei R. Žakaitienei išsakiau savo poziciją, kad nagrinėjamo teisės akto projekte nenustatyta

atsakomybė už visuomenės informavimo priemonės duomenų nepateikimą (klaidingą pateikimą) Kultūros ministerijai bei Kultūros ministrės įsakymu patvirtintos „Duomenų apie viešosios informacijos rengėjus, platintojus ir jų savininkus pateikimo bei šių duomenų skelbimo „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“ tvarkos“ nesilaikymą.

4. BENDRADARBIAVIMAS SU VIEŠOSIOS INFORMACIJOS RENGĖJŲ IR PLATINTOJŲ SAVITVARKOS BEI KITOMIS INSTITUCIJOMIS

Visuomenės informavimo įstatyme minima eilė institucijų, kurios dalyvauja visuomenės informavimo valdymo, reglamentavimo procesuose ir veikia juos. Bendradarbiavimo su šiomis institucijomis, ginant asmens teises, efektyvumas yra dar vienas kriterijus, nulemiantis sėkmingą visuomenės informavimo demokratiškumo raidą.

Ataskaitos pradžioje minėtos Administracinių teisės pažeidimų kodekso pataisos įvedė tam tikrą būsimą sistemą ginant nepilnamečių asmenų teises, siekiant apsaugoti juos nuo žalingo viešosios informacijos poveikio. Pozityvu tai, kad šią priežiūrą radijo ir televizijos programose vykdo Lietuvos radijo ir televizijos komisija. Tačiau žurnalistų etikos inspektoriui, pagal įstatymo teisės normos dispoziciją, tenka likusioji viešosios informacijos sfera: spauda ir kt.

Nekelia abejonių, kad interneto sferoje esama daug neapibrėžtumo, ir administracinio poveikio priemonių taikymas šioje srityje yra pats problemiškausias. Įvairiuose komentaruose pasitaiko netoleruotinų žmogaus teisių požiūriu dalykų.

Šia problema ypatingai domisi Europos Komisija, kuri š.m. kovo mėnesį pranešė, jog Europos Sąjungos mastu ketinama įkurti plačias priežiūros teises turėsiančią instituciją – Saugesnio interneto forumą, - kuri padės keistis patirtimi bei kurti saugesnę visuomenę.

Esu įsitikinęs, kad privalome vadovautis sukaupta tarptautine patirtimi, taip pat turime atkreipti dėmesį į Europos Sąjungos iniciatyvą dėl bendro ir nacionalinių interneto forumų. Lietuva neabejotinai turėtų tapti šio forumo dalyve – tai paspartintų interneto sferos savitvarkos institucijos kūrimąsi. Nuo to turėtume ir pradėti.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2003 m. kovo 5 d. priėmė nutarimą Nr. 290 „Dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo“. Nepaisant nemažo Visuomenės informavimo plėtros departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės indėlio kuriant interneto sferos reguliavimo mechanizmus, būtų svarbu kai kurias šio nutarimo nuostatas įtvirtinti specialiu įstatymu.

2003 m. gruodžio 2-3 dienomis Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos atstovai dalyvavo Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos bei Baltijos jūros valstybių tarybos organizuotame tarptautiniame seminare „*Free Media: responsibility and influence for the development of civil society*“. Šiame seminare Baltijos valstybių žiniasklaidos atstovai dalinosi šalių patirtimi, aptarė aktualesias visuomenės informavimo problemas. Ypatingas dėmesys buvo teikiamas visuomenės informavimo priemonių skaidrumo ir jo didinimo problemoms. Buvo aptariamasi šiuo metu Europos žmogaus teisių teisme svarstomos žiniasklaidos bylos.

Atsižvelgiant į Visuomenės informavimo įstatyme apibrėžtą savitvarkos institucijų veiklos prigimtį, tampa akivaizdu, kad tarp jų visų būtinas bendradarbiavimas ir subordinacija – institucijų funkcijos turėtų ne persidengti tarpusavyje, bet pasibaigti ties ta riba, kur prasideda kitos institucijos kompetencija.

5. NEPILNAMEČIŲ APSAUGOS NUO NEIGIAMO VIEŠOSIOS INFORMACIJOS POVEIKIO PROGRAMOS ĮGYVENDINIMAS

Pagrindiniai nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio programos tikslai yra:

1. Įgyvendinti Įstatymo nuostatas.
2. Stiprinti viešosios informacijos rengėjų atsakomybę už nepilnamečių apsaugą ir jų veiklos kontrolės mechanizmus.
3. Tobulinti visuomenės, viešosios informacijos rengėjų bei jos vartotojų švietimą (supratimą apie vaiko teises, interesus, orumą, asmenybės raidą ir žiniasklaidos vaidmenį).

Įgyvendinant Nepilnamečių apsaugos įstatymą prie Žurnalistų etikos inspektoriatas yra sukurta ekspertų grupė, kurioje dirba psichologai, teisininkai, vaikų psichiatras, žurnalistikos ir kultūros sričių specialistai.

Svarbiausios jų funkcijos yra:

- 1) *vertinti* viešosios informacijos poveikį nepilnamečių vystymuisi, stebėti bei analizuoti atskirus žiniasklaidos reiškinius;
- 2) *teikti išvadą* etikos inspektoriatui dėl viešosios informacijos priskyrimo informacijos, kuri gali pakenkti nepilnamečių fiziniui, protiniam ar doroviniui vystymuisi; kategorijai;
- 3) *parengti* neigiamą poveikį nepilnamečiams darančios viešosios informacijos vertinimo specialiąją metodiką;
- 4) *parengti* neigiamo poveikio nepilnamečiams ribojamos viešosios informacijos klasifikavimo ir žymėjimo vaizdu bei garsu sistemą;
- 5) *teikti rekomendacijas* viešosios informacijos rengėjams bei platintojams dėl skelbiamos informacijos poveikio nepilnamečiams;
- 6) *šviesti visuomenę*, informacijos vartotojus, ugdyti tautinę kultūrą ir dorovę.

5.1.VIEŠOSIOS INFORMACIJOS TURINIO ANALIZĖ IR VERTINIMAS

Nors Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas įsigaliojo prieš pusantrų metų, tačiau jis yra nuolat pažeidinėjamas. Visuomenės dauguma yra sunerimusi, kad viešosios informacijos rengėjai, žurnalistai, spaudos atstovai bei transliuotojai nėra atidžiai susipažinę arba sąmoningai nepaiso šio įstatymo nuostatų.

Žurnalistų etikos inspektoriatas ir ekspertų grupė pastebi, jog pastaruosiu metu spaudoje bei televizijos laidose dažnai yra skelbiama informacija, susijusi su fizinio ar psichinio smurto vaizdavimu, seksualine prievarta, informacija, kurioje demonstruojamas mirusiojo arba žiauriai sužaloto žmogaus kūnas be poreikio nustatyti asmens tapatybę, informacija, kurioje detalai vaizduojami įvairūs nusikaltimai, taip pat susijusi su nusikalstamos veikos modeliavimu.

Tokia informacija labiausiai veikia jautriausią visuomenės dalį – nepilnamečius. Perdėtas dėmesys smurto, nusikaltimų, prievartos tematikai, jos eskalavimas spaudos puslapiuose bei televizijos ekrane nepilnamečiams gali kelti nepagrįstą baimę, įtampą, formuoti iškreiptą pasaulio vaizdą, sudaryti prielaidas agresyviui ar asocialiam elgesiui, pavojaus ar priešiško jausmui. Minėta informacija dažnai yra pateikiama sensacingai, pirmuose laikraščių puslapiuose, su nuotraukomis arba labiausiai žiūrimu laiku, vadinamu „šeimos laiku“ - iki 21 valandos. Tuo tarpu Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas vienareikšmiškai numato informacijos, atitinkančios bent vieną ar kelis neigiamo poveikio nepilnamečių vystymuisi kriterijus ir priskirtos ribojamos skelbti ar platinti viešosios informacijos kategorijai, transliavimo laiką - tik nuo 23 iki 6

valandos. Tokia informacija turi būti žymima atitinkamais simboliais pagal žiūrovų amžiaus cenzą bei lydima garsiniais įspėjimais.

Ekspertų grupė, vertinanti viešosios informacijos poveikį nepilnamečių vystymuisi, yra pateikusi žurnalistų etikos inspektoriui eilę išvadų, jog spaudos publikacijose ir televizijos laidose yra pažeidžiamos Nepilnamečių apsaugos įstatymo 5 straipsnio nuostatos. Šiame įstatymo straipsnyje yra išvardijami atvejai, kai besąlygiškai draudžiama skelbti nepilnamečio asmens duomenis, pagal kuriuos galima nustatyti jo asmens tapatybę. Tuo tarpu spaudos publikacijose ir televizijos laidose dar dažnai pateikiami nepilnamečių dosjė, interviu su pačiais nepilnamečiais ar jų tėvais, auklėtojais, siejant su nusikalstama veika ar kitais teisės pažeidimais, skelbiami save sužalojusio ar mėginusio sužaloti, nusizudžiusio ar mėginusio nusizudyti nepilnamečio asmens duomenys. Pateikiant duomenis apie nepilnamečių tokiam kontekste, yra žeminamas jo orumas ir pažeidžiami jo interesai. Tai gali turėti ilgalaikes neigiamas pasekmes tolimesniam vaiko gyvenimui bei asmenybės raidai. Kartais laidose ir spaudos straipsniuose, nagrinėjančiuose įvairius neigiamus socialinius reiškinius, ypač asocialių šeimų santykius, smurtavimą prieš vaikus, vaikų pametimą ir gyvenimą vaikų globos namuose, seksualinį išnaudojimą bei prievartą, savižudybes, girtavimą ir kitas skaudžias visuomenės bėdas, nepilnamečiai yra verčiami viešai reikšti savo nuomones, požiūrius, vertinimus ar net jausmus artimųjų atžvilgiu. Viešosios informacijos autoriai piktnaudžiauja vaikų pasitikėjimu bei nepatyrimu, o tai yra neleistini veiksmai. Pasitaiko atvejų, kai nepilnamečiai yra apklausiami kaip teisės pažeidimų ar nusikaltimų dalyviai, liudininkai ar aukos. Įstatymas besąlygiškai draudžia viešai skelbti tokią informaciją.

Kartais laidose yra atliekami įvairūs rizikingi psichologiniai eksperimentai, kuriuose dalyvauja ir nepilnamečiai. Jie yra verčiami viešai vertinti savo šeimos gyvenimo būdą, tėvų tarpusavio santykius, charakterius, poelgius, atskleisti tėvų polinkius bei įpročius, rinktis ar smerkti savo gyvenimo aplinką, artimuosius. Autoriai piktnaudžiauja vaikų emocijomis, globos poreikiu ar jų bejėgiškumu. Kitos laidos veliasi į šeimos ar kaimynų konfliktus, buitines rietenas, turto dalybas, įvairiausių ginčus, peštynes, kuriuos stebi, dalyvauja ar net komentuoja vaikai. Žiniasklaidos atstovai neretai imasi teismo, psichologinės ar net medicininės pagalbos, tyrimo, konsultavimo funkcijų, nors visuomenės informavimo priemonių funkcijos tėra *informavimas, švietimas, kultūros skleidimas ir pramoga*.

Tokios išvados ir apibendrinimai yra padaryti įvertinus publikacijas dienraščiuose „Lietuvos rytas“, „Respublika“, „Klaipėda“, „Kauno diena“ ir kt. bei televizijos laidų „Pavojinga zona“ (LNK), „Visiškai slapta“ (LNK), „Abipus sienos“ (TV 3), „Komanda“ (TV 3), „Lietuvos ryto televizija“ (TV 3), „Nomedas“ (TV 3), „Teismas“ (LNK), „Srovės“ (LNK) ir kt. siužetus.

Skundų pagrindu ekspertai nagrinėjo bei vertino ir publikacijas regioninėje spaudoje, laikraščiuose „Druskonis“, „Lazdijų žvaigždė“, „Šiaulių kraštas“, „Vakarų ekspresas“, „Vėzdas“ ir kt.

Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba yra gavusi asmenų skundų dėl erotinio pobūdžio reklamos ir kitos informacijos „Vakaro žiniose“, nepilnamečiams skirtame žurnale „Panelė“ ir kt. Ekspertai įvertino šią informaciją ir pateikė išvadas.

Transliuotojai nesilaiko Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 8 straipsnio nuostatų dėl reklamos ir anonsų (savireklamos). Anonsai, kuriuose yra informacijos, darančios neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi, pagal įstatymą gali būti transliuojami tik nuo 23 iki 6 valandos.

Tačiau transliavimo sfera iš esmės yra Lietuvos radijo ir televizijos komisijos reguliavimo ir kontrolės objektas. Kaip jau minėta, Lietuvos radijo ir televizijos komisija turi teisę administracine tvarka nubausti radijo bei televizijos transliuotojus.

5.2. VIEŠOSIOS INFORMACIJOS KLASIFIKAVIMO BEI VERTINIMO METODIKA

Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos ekspertų grupė, išanalizavusi pažangiausią Europos ir kitų pasaulio šalių patirtį (Jungtinės Karalystės, Olandijos, Prancūzijos, JAV, Australijos ir kt. audiovizualinės informacijos klasifikavimo principus), dar 2003 m. viduryje parengė *neigiamo poveikio nepilnamečiams ribojamos informacijos klasifikavimo pagal amžiaus cenzą ir žymėjimo (indeksavimo simboliais N-7, N-14, N-18 (S)) sistemą* ir susiejo laidų žymėjimą su transliavimo laiku, įspėjimais apie informacijos pobūdį vaizdo ir garso priemonėmis. Šie pasiūlymai buvo derinami su įvairiomis institucijomis bei Lietuvos transliuotojais. Tenka apgailestauti, kad pernelyg ilgai truko šių mūsų siūlymų derinimas ir pateikimas Vyriausybei.

Tikimasi, jog dar šį mėnesį Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutarimu patvirtins minėtą viešosios informacijos, darančios neigiamą poveikį nepilnamečiams, platinimo tvarką ir šios informacijos žymėjimo atitinkamomis priemonėmis sistemą (toliau - *tvarka bei sistema*). Remiantis Vyriausybės nutarimu, laidos, pažymėtos simboliu N-14, turės būti transliuojamos po 21 val. Spaudos leidiniai, turintys neigiamo poveikio nepilnamečiams ribojamos informacijos, vadovaujantis minimu nutarimu turės būti platinami specialiaje įpakavime su įspėjimais, jog juose esanti informacija netinkama nepilnamečiams ir negali būti jiems viešai prieinama.

Esminė būsimos tvarkos nuostata, jog patys viešosios informacijos rengėjai bei platintojai turės atitinkamai sužymėti viešąją informaciją. Tam, kad išvengti klaidų šią informaciją pažymint, ekspertų grupė prie Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos parengė *metodinius nurodymus* viešosios informacijos rengėjams, kuriuose išsamiai apibūdino nepilnamečiams ribojamos informacijos klasifikavimo bei žymėjimo kriterijus. Šios savitvarkos priemonės, stiprinančios nepilnamečių apsaugą nuo neigiamo informacijos poveikio, buvo aptartos susitikimuose su transliuotojais.

Tai yra būtinas žingsnis įgyvendinant tiek Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos įstatymą, tiek ir 1995 metais Lietuvos Respublikos Seimo ratifikuotos JT Vaiko teisių apsaugos konvencijos, 2000 metais ratifikuotos Europos konvencijos dėl televizijos be sienų nuostatas.

Ekspertų grupė, išanalizavusi neigiamo poveikį nepilnamečių vystymuisi turinčios viešosios informacijos kriterijus, išvardintus Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 4 straipsnyje, šio įstatymo sąvokų turinį, parengė *specialios vertinimo metodikos projektą*, kurį dabar tikrina praktinėje veikloje. Smurtas, erotika, nusikalstama veika, savižudybės, priklausomybės, baimė, nešvanki kalba ir kiti žiniasklaidos reiškiniai yra vertinami pagal informacijos pateikimo tikslą ir kontekstą, vaizdavimo detalumą ir poveikį atitinkamo amžiaus nepilnamečiui skaitytojui ar žiūrovui.

5.3. BENDRADARBIAVIMAS SU KITOMIS INSTITUCIJOMIS SIEKIANT APSAUGOTI NEPILNAMEČIUS NUO NEIGIAMO VIEŠOSIOS INFORMACIJOS POVEIKIO

Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba nuolat bendradarbiauja su kitomis institucijomis, pagal savo kompetenciją atsakingomis už Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įgyvendinimą: Vaiko teisių apsaugos kontrolinės įstaiga, Lietuvos radijo ir televizijos komisija, Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija, Lietuvos radijo ir televizijos taryba, Kultūros ministerija.

2003 m. gruodžio 5-6 dienomis Vilniaus universitete Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba kartu su Lietuvos radijo ir televizijos komisija, Kultūros ministerija bei Vilniaus universitetu organizavo tarptautinę konferenciją „*Žiniasklaida ir asmenybės raida: nepilnamečių apsauga ir žmogaus orumas*“, kurioje dalyvavo Lietuvos ir užsienio šalių visuomenės informavimo, kultūros ir švietimo sričių specialistai, žurnalistai, transliuotojai, dvasininkai, akademinės visuomenės atstovai.

Konferencijoje buvo nagrinėjami teisiniai, etiniai ir psichologiniai žiniasklaidos aspektai, jos vaidmuo ir poveikis asmenybės brandai.

Konferencijoje savo patirtimi pasidalino ekspertai iš Jungtinės Karalystės, Vokietijos, Švedijos, Suomijos, Olandijos, Estijos ir Latvijos. Daug dėmesio buvo skirta neigiamą poveikį nepilnamečiams darančios informacijos kriterijams, klasifikavimo ir žymėjimo sistemoms, saugaus interneto problemai, informacijos vartotojo ugdymui ir visuomenės interesams.

Konferencijoje nuskambėjo gili mintis, „*jog etinės žiniasklaidos problemos tampa grėsmingu iššūkiu šeimai, sąžinei bei gyvybei. Todėl žmogaus orumo apsauga yra šeimos, sąžinės ir gyvybės lauko apsauga. Žmogus ir žmonių bendruomenė yra Visuomenės informavimo priemonių tikslas ir matas. Turi būti Žmogus ir žmonių bendruomenė. Žmogaus bendravimas su žmogumi tų priemonių pagalba turi tarnauti visapusiškam žmogaus vystymuisi.*“ (J.E. kard. A. J. Bačkis)

Šiuo metu rengiamas konferencijos pranešimų ir straipsnių leidinys „Žiniasklaida ir asmenybės raida: nepilnamečių apsauga ir žmogaus orumas“.

Rengiant konferenciją, užsimezgė Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos tarptautiniai ryšiai su Švedijos Kultūros ministerijos Smurto žiniasklaidoje taryba (CMV), Europos žiniasklaidos institutu (EIM), Britų filmų klasifikavimo taryba (BFCC), Nyderlandų audiovizualinės žiniasklaidos institutu (NICAM). Ruošiamės tolimesniam bendradarbiavimui, naujiems tarptautiniams projektams.

Europos Sąjungos programinis dokumentas, vadinamoji „*Žalioji knyga*“ (*Green Paper*), susieja nepilnamečių ir žmogaus orumo apsaugą į vientisą nedalomą procesą. Jeigu vaiko teisės ir interesai yra nuolat pažeidžiami, vargu ar užaugs orus ir garbingas žmogus. Europos Sąjunga galvoja apie vieningą Europos audiovizualinės politikos koncepciją ir sutelktas pastangas bei pajėgas šios svarbios srities reglamentavimui (svarstomos vieningos europinės viešosios informacijos klasifikavimo, žymėjimo sistemos, bendrų savitvarkos mechanizmų kūrimo idėjos ir kt.).

Š.m. kovą Europos Komisija paskelbė apie naujas investicijas siekiant apsaugoti vaikus nuo interneto poveikio. Pagal iki 2008 m. veiksiančią 50 mln. Eurų vertės programą, Briuselis parengs keletą kampanijų, kuriomis bus siekiama apsaugoti vaikus nuo pornografijos, rasizmo bei interneto šiukšlių. Ateityje sieksime, kad šiai programai būtų skiriamos ne tik Lietuvos Respublikos biudžeto lėšos, bet ir parama iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų.

Kai kurios ES šalys, praėjusios visiškos informacijos laisvės, be jokių apribojimų ar draudimų, etapą, vėl grįžta prie tam tikros „cenzūros“ sąvokų, transliavimo laiko ribojimo ar „švaraus turinio“ reikalavimų ir panašių nepilnamečių apsaugos priemonių. Šią patirtį būtina analizuoti.

Atsižvelgdamas į stulbinantį, nerimą keliantį, dažnai nepilnamečių daromų smurtinių nusikaltimų augimą, žiniasklaidos įtaka šiam procesui žurnalistų etikos inspektorius, bendradarbiaudamas su Lietuvos teisės universitetu, 2004 m. kovo 18 d. universitete organizavo jau trečią ciklo „Kriminogeniškumas – viešoji informacija – teisinė valstybė“ forumą tema „*Smurtas ir nusikaltimas žiniasklaidos akiratyje: visuomenės interesas ir poveikis nepilnamečiams*“. Jame dalyvavo nemažai visuomenės informavimo, teisės ir teisėtvarkos, pedagogikos, kultūros sričių specialistų. Pagrindinis pranešimų ir diskusijų objektas buvo interesų sandūra dėl visuomenės teisės į informaciją, vaiko teisių ir jo saugumo, smurto ir nusikaltimų vaizdavimo motyvų bei priežasčių, taip pat neigiamo poveikio prevencijos. Ypatinę dėmesį tenka skirti bendradarbiavimui su teisėsaugos institucijomis.

5.4. JAUNOJO VIEŠOSIOS INFORMACIJOS VARTOTOJO ŠVIETIMAS IR UGDYMAS

Viena iš perspektyviausių neigiamo viešosios informacijos poveikio nepilnamečiams prevencijos kryptių yra mokymas apie visuomenės informavimo procesą, visuomenės informavimo priemonių vaidmenį, tam tikro santykio, požiūrio į gaunamą informaciją formavimas (angl. *media education, media literacy*). Tokia disciplina turėtų atsirasti Lietuvos mokyklose, švietimo programose

drauge su etikos, pilietinio ugdymo dalykais. Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos ekspertai rengia pasiūlymus Švietimo ir mokslo ministerijai dėl tokio mokyklos ugdymo programos papildymo. Džiugu, kad Švietimo ir mokslo ministras A. Monkevičius pritarė šiai idėjai.

Vienas pagrindinių „mokymo apie visuomenės informavimo procesus“ uždavinių – kad vaikai išminktų matyti pavaizduotus neigiamus reiškinius, ypač smurtą, nusikaltimus, asocialų elgesį, priklausomybes - iš perspektyvos, distancijos, kaip žurnalisto, viešosios informacijos rengėjo subjektyvų požiūrį į tikrovę, išmonę, transformuotą būtį, o ne kaip gyvenimo realybę, „langą į tikrovę“ Tai yra nelengvas uždavinys tėvams ir mokyklai.

Tyrimais nustatyta, jog žiūrovai, skaitytojai, ypač jei jis yra nepilnametis, vaikas, paprastai jaučia „empatijos, užuojautos, gailesčio alkį“. Visuomenės informavimo priemonės dažnai moko vaiką smalsauti, kištis į kitų žmonių privatų gyvenimą, net tyčiotis, išjuokti – bet ne gailėti, užjausti arba pasisemti išminties, būti atsargiam, rūpestingam, suprasti ir gerbti žmogų. Viešosios informacijos rengėjai turėtų daugiau rūpintis neigiamų socialinių reiškinių prevencijos būdais, socialaus, profesinio, pilietinio elgesio skatinimu, tautinio identiteto, šeimos ir moralės vertybių formavimu. Tai būtų vertinga žiniasklaidos paslauga bręstančiai asmenybei ir Lietuvos atviros demokratinės visuomenės ateičiai.

6. BENDRA INFORMACIJA APIE ŽURNALISTŲ ETIKOS INSPEKTORIAUS TARNYBOJE GAUTUS SKUNDUS

Nuo 2003 m. birželio 1 d. iki 2004 m. kovo 31 d.

Žurnalistų etikos inspektorius minėtu laikotarpiu gavo 101 skundą. 76 skundai pateikti dėl spaudoje paskelbtos informacijos. Iš jų:

- 1) 9 dėl laikraštyje „Lietuvos rytas“ paskelbtos informacijos;
- 2) 5 dėl laikraštyje „Respublika“ paskelbtos informacijos;
- 3) 4 dėl laikraštyje „Anykšta“ paskelbtos informacijos;
- 4) 4 dėl laikraštyje „Klaipėda“ paskelbtos informacijos;
- 5) 4 dėl laikraštyje „Vakaro žinios“ paskelbtos informacijos;
- 6) 3 dėl laikraštyje „Šiaulių naujienos“ paskelbtos informacijos;
- 7) 2 dėl laikraštyje „Kauno diena“ paskelbtos informacijos.

23 skundai gauti dėl televizijos programose paskelbtos informacijos. Iš jų:

- 1) 6 dėl televizijos TV3 laidose paskelbtos informacijos;
- 2) 4 dėl televizijos TV4 laidose paskelbtos informacijos;
- 3) 4 dėl televizijos LNK laidose paskelbtos informacijos.

1 skundas gautas dėl interneto žinių vartuose www.delfi.lt paskelbtos informacijos.

Per šį laikotarpį žurnalistų etikos inspektorius priėmė ir viešai paskelbė 5 sprendimus, 6 pareiškimus.

Dažniausiai Visuomenės informavimo įstatymas buvo pažeidžiamas dėl:

- 1) atsakymo teisės neužtikrinimo ar nepakankamo užtikrinimo;
- 2) nuomonių įvairovės neužtikrinimo ar nepakankamo užtikrinimo;
- 3) tikrovės neatitinkančių, garbę ir orumą žeminančių žinių paskleidimo;
- 4) šališkos ir neobjektyvios informacijos paskleidimo.

Informacija apie leidinių dinamiką pateikiama šioje:

<i>Leidiniai</i>	<i>2001 m.</i>	<i>2002 m.</i>	<i>2003 m.</i>
Laikraščiai	368	395	347
Žurnalai	370	354	405

Informaciją apie žurnalistų etikos inspektoriaus išnagrinėtus skundus ir priimtus sprendimus atsispindi lentelėje:

<i>Laikotarpis</i>	<i>2001 m. (vasaris-gruodis)</i>	<i>2002 m. (sausis- gruodis)</i>	<i>2003 m. (sausis-gruodis)</i>
Gauti skundai ir pareiškimai	126	114	121
Priimti sprendimai	13	6	7

7. PRELIMINARŪS PASIŪLYMAI

7.1.PASIŪLYMAI VISUOMENĖS INFORMAVIMO ĮSTATYMO KONCEPCIJAI

Vykdoma Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. lapkričio 11 d. nutarimą „Dėl žurnalistų etikos inspektoriaus 2002 metų veiklos ataskaitos ir analitinio pranešimo“, Seimo valdyba š.m. sausio mėnesį sudarė darbo grupę Visuomenės informavimo įstatymo bei su juo susijusių teisės aktų projektams parengti.

Atsižvelgdamas į minėto 2003 m. lapkričio 11 d. Seimo nutarimo 5 straipsnyje išdėstytą siūlymą Žurnalistų etikos inspektoriui aktyviau teikti siūlymus dėl įstatymų, kitų teisės aktų, kurie padėtų užtikrinti veiksmingą bei operatyvų atliekamų funkcijų vykdymą, tobulinimo ir aktualizavimo, Žurnalistų etikos inspektorius atkreipia dėmesį į šiuos esminius siūlymus Visuomenės informavimo įstatymo koncepcijai bei pačiam įstatymui:

1. Turi būti patikslintos senos ir apibrėžtos naujos Visuomenės informavimo įstatymo sąvokos (užsakomasis straipsnis, viešieji ryšiai, politinė reklama). Sąvokų apibrėžimuose turi būti įvardinti esminiai kriterijai, atskiriantys užsakomojo pobūdžio informaciją nuo objektyvios, žurnalistiniu tyrimu paremtos informacijos.
2. Visuomenės informavimo įstatyme turi atsispindėti visuomenės informavimo priemonių lygiateisiškumą įtvirtinančios teisės normos, sukurti ir apibrėžti mechanizmai, užkertantys kelią visuomenės informavimo priemonių koncentravimui ir monopolizavimui.
3. Turėtų būti pakeista Visuomenės informavimo įstatymo struktūra. Įstatymo Ketvirtojo skyriaus Trečiajame skirsnyje „Žurnalistų viešosios informacijos rengėjų ir platintojų pareigos bei atsakomybė“ turi atsispindėti žurnalistų profesiniam statusui keliami reikalavimai, taip pat žurnalistų veiklos nepriklausomumą užtikrinančios sąlygos, reglamentuotas teisinis žurnalistų statusas, pagrindinės žurnalistų profesinės etikos normos.
4. Tikėtina, jog atskiras skirsnis ar skyrius, kuriame turėtų būti reglamentuoti specialieji reikalavimai internetu platinamai informacijai, nustatyta atsakomybė už informacijos paskelbimą interneto būdu. Manome, jog dalis teisinių nuostatų į šį skirsnį galėtų būti perkeltos iš Lietuvos Vyriausybės 2003 m. kovo 5 d. nutarimu „Dėl viešo naudojimo kompiuterių tinkluose neskelbtinos informacijos kontrolės ir ribojamos viešosios informacijos platinimo tvarkos patvirtinimo“ patvirtintos tvarkos. Turint galvoje, kad informacijos ribojimas galimas tik įstatymu, toks sąlyginai naujų teisės normų perkėlimas būtų pagrįstas. Įstatymo projekte svarbu įvardinti naują savitvarkos (savikontrolės) instituciją, kuri prižiūrėtų, kaip laikomasi internetu platinamos informacijos reikalavimų, nustatyti šios institucijos veiklos gaires, principus.

7.2. PASIŪLYMAI VISUOMENĖS INFORMAVIMO ĮSTATYMO PROJEKTUI

1. Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 8 straipsnio ir 14 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, turi būti pakeistas Visuomenės įstatymo 8 straipsnis, nustatantis viešosios informacijos leidėjo, platintojo, žurnalisto teisę išsaugoti informacijos šaltinio paslaptį, kaip prieštaraujantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnio 3 ir 4 dalims. Pagal esančią formuluotę viešosios informacijos rengėjas, platintojas, viešosios informacijos rengėjo ir (ar) platintojo savininkas, žurnalistas turi teisę išsaugoti informacijos šaltinio paslaptį, neatskleisti informacijos šaltinio net ir tais atvejais, kai demokratinėje valstybėje informacijos šaltinį teismo sprendimu atskleisti yra būtina dėl gyvybiškai svarbių ar kitų ypač reikšmingų visuomenės interesų, taip pat siekiant užtikrinti, kad būtų apgintos asmenų konstitucinės teisės bei laisvės ir kad būtų vykdomas teisingumas.
2. Visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnyje esančių sąvokų: *žurnalistas*, *visuomenės informavimo priemonė* tikslinimas, sąvokos *užsakomasis straipsnis* apibrėžimas. Žurnalisto sąvoka nėra visapusiška, joje neapibrėžti žurnalisto profesinį pasirengimą apibūdinantys kriterijai. Sąvoka *užsakomasis straipsnis* taip pat turi būti apibrėžta, siekiant apriboti užsakomąją, reklaminę ir tikrąją (tiriamąją) informaciją. Sąvoka *užsakomasis straipsnis* vartojama įstatymo 55 straipsnio 1 dalies 6 punkte, tačiau įstatyme ji nenustatyta ir lieka neaiški. Taip pat turėtų būti patikslintas *visuomenės informavimo priemonės* apibrėžimas. Kyla klausimas, ar nereikėtų šios sąvokos papildyti priskiriant interneto ir kitomis ryšio priemonėmis, kuriomis taip pat viešai platinama informacija.
3. Visuomenės informavimo įstatymo nuostatos dėl privataus gyvenimo apsaugos tikslinimas. Įstatymo 14 straipsnis nustato, kad rengiant ir platinant viešąją informaciją, privaloma užtikrinti žmogaus teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo asmeninis ir jo šeimos gyvenimas. Tačiau straipsnyje nekalbama apie tai, kad žmogaus teisės į privataus gyvenimo apsaugą turi būti užtikrinta ir renkant informaciją apie asmenį. Įstatymo 14 straipsnio 3 dalyje nustatyta, jog informacija apie asmens privatų gyvenimą gali būti skelbiama be žmogaus sutikimo tais atvejais, kai informacijos paskelbimas nedaro žalos asmeniui arba kai informacija padeda atskleisti įstatymų pažeidimus ar nusikalstamas veikas, taip pat kai informacija yra pateikiama nagrinėjant bylą atviraime teismo procese. Taigi straipsnyje yra nustatyti alternatyvūs privačios informacijos paskelbimo atvejai, kai nereikia asmens sutikimo. Šie atvejai, kai: 1) paskelbta informacija nedaro žalos asmeniui; 2) informacija padeda atskleisti įstatymų pažeidimus ar nusikalstamas veikas; 3) informacija pateikiama nagrinėjant bylą atviraime teismo procese. Praktikoje reikšmingas pirmasis atvejis, kadangi žmogaus teisės į privatumą dažnai pažeidžiamos asmenims tinkamai nesuvokiant savo teisių, nežinant jų. Be to, žala, kuri padaroma paskelbiant privačią informaciją, gali išryškėti vėliau, t.y. po informacijos paskelbimo.
4. Įstatymo 16 ir 54 straipsnyje esančios sąvokos moralinė ir materialinė žala tikslintinos, atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nuostatas. Civiliniame kodekse vartojamos sąvokos *turtinė* ir *neturtinė* žala.
5. Įstatymo 18 straipsnyje turi būti sukonkretintos nuostatos dėl nepilnamečių apsaugos nuo viešosios informacijos poveikio, atsižvelgiant į Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymą. Įstatymo 18 straipsnio 2 dalies blanketinė teisės norma yra klaidinanti, kadangi nukreipia į teisės aktą, kuris konkrečiu atveju nėra aktualus.
6. Turi būti tiksliau apibrėžtos įstatymo 23 straipsnio 6 dalyje esančios nuostatos dėl valstybės institucijų teisės leisti neperiodinius informacinio pobūdžio leidinius, skirtus visuomenei informuoti apie savo veiklą. Praktikoje šia nuostata valstybės ir savivaldybių įstaigos piktnaudžiauja. Įstatyme turėtų būti išaiškinta, koks leidinys vadintinas neperiodiniu, kadangi sąvoka periodiškumas yra sąlyginis kriterijus.

7. Įstatymo projekte turi būti nustatytas mechanizmas dėl įstatymo 24 straipsnio nuostatų, susijusių su viešosios informacijos rengėjų ir platintojų pareiga pateikti duomenis apie visuomenės informavimo priemonę valdančius akcininkus, dalininkus, įgyvendinimu. Praktikoje nėra paisoma šios nuostatos bei Kultūros ministrės 2001 m. lapkričio 22 d. įsakymu „Dėl duomenų apie viešosios informacijos rengėjus, platintojus ir jų savininkus pateikimo bei šių duomenų skelbimo „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“ tvarkos patvirtinimo“ nustatytos tvarkos reikalavimų. Įstatyme reikia numatyti atsakomybę už vengimą pateikti šiuos duomenis, taip pat instituciją, kuri prižiūrėtų, kaip laikomasi minėtos duomenų skelbimo tvarkos.
8. Su Lietuvos Respublikos civiliniu kodeksu turi būti suderintas įstatymo 31 straipsnis, reglamentuojantis transliavimo ir retransliavimo veiklos licencijavimo tvarką. Pažymėtina, jog licencijų išdavimo tvarką reikėtų suvienodinti su Civilinio kodekso 2.79 straipsnio reikalavimais. Siekiant suvienodinti šiuose teisės aktų esančias normas, reikėtų atsakyti licencijų išdavimo terminų, tačiau tuo pačiu stiprinti licencijuojamos veiklos priežiūros institucijos (Lietuvos radijo ir televizijos komisijos) administracinius gebėjimus, siekiant tinkamai ir efektyviai prižiūrėti, kaip laikomasi licencijose nustatytų reikalavimų.
9. Kadangi nemaža spaudos leidinių dalis skelbia netikslų (klaidinantį) tiražą, tikslinga įstatyme įtvirtinti nuostatą, kad kiekvieno leidinio tiražas turi būti audituojamas.
10. Įstatymo 39 straipsnio 10 dalyje esančios nuostatos dėl reklamos ir teleparduotuvės turinio turi būti patikslintos, atsižvelgiant į Europos Sąjungos teisės aktus. Akivaizdu, kad 39 straipsnio 10 dalies 10 punktą ne tik nustato Lietuvos Respublikoje transliuojamų laidų turiniui išskirtines sąlygas, bet nesiderina su Europos konvencijos „Dėl televizijos be sienų“ reikalavimais.
11. Tikslintina įstatymo 44 straipsnio 2 dalyje nustatyta Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso priėmimo, patvirtinimo tvarka. Minėtame straipsnyje esanti nuostata, jog Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksą tvirtina, keičia ar pildo žurnalistų ir leidėjų organizacijų atstovų susirinkimas, kurį šaukia Lietuvos periodinės spaudos leidėjų asociacija, Lietuvos radijo ir televizijos asociacija, Lietuvos kabelinės televizijos asociacija, Regioninių televizijų asociacija, Lietuvos žurnalistų sąjunga, Lietuvos žurnalistų draugija, Lietuvos žurnalistikos centras, Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija, Tarptautinės reklamos asociacijos Lietuvos skyrius, šiuo metu yra sunkiai įsivaizduojamas.
12. Dabartinė Visuomenės informavimo įstatymo redakcija apriboja kai kurių asociacijų atstovavimą savitvarkos institucijų sistemoje. Reikia stiprinti Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos funkcijas, veiklą. Ypatingą dėmesį Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija turėtų skirti žurnalistų bei leidėjų, savininkų tarpusavio santykiams bei konfliktams spręsti.
13. Įstatymo 48 straipsnyje esanti nuostata, *jog Lietuvos radijo ir televizijos komisija – yra Seimui atskaitinga komercinių radijo ir televizijos transliuotojų veiklą reglamentuojanti bei prižiūrinti institucija* turi būti patikslinta, atsižvelgiant į Administracinių teisės pažeidimų kodekso 214(19) straipsnio 3 bei 4 dalis, pagal kurias Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pažeidimus radijo ir televizijos programose nagrinėja Lietuvos radijo ir televizijos komisija. Šiuo atveju lieka neaišku, kas prižiūri Nacionalinio transliuotojo veiklą. Būtina derinti minėtuose teisės aktuose esančias nuostatas.
14. Tikslintini įstatymo 50 bei 51 straipsniai, susiję su žurnalistų etikos inspektoriaus kompetencija bei vadovaujamos tarnybos teisiniu reglamentavimu, atsižvelgiant į įsigaliojusius įstatymus (Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymą, Administracinių teisės pažeidimų kodekso pakeitimus). Žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimai taip pat turėtų būti skelbiami toje visuomenės informavimo priemonėje, kuri pažeidė įstatymą. Reikia numatyti galimybę žurnalistų etikos inspektoriui

per Lietuvos nacionalinį radiją bei televiziją skelbti itin svarbius visuomenei bei profesionalams sprendimus ir pareiškimus.

15. Įstatymo 54 straipsnis, nustatantis atsakomybę viešosios informacijos rengėjams bei platintojams, turi būti suderintas su Lietuvos Respublikos civilinio kodekso II bei VI knygų nuostatomis. Pabrėžtina, kad Civilinis kodeksas nenumato jokių išlygų ir galimybių asmens garbės ir orumo gynimo ypatumus reglamentuoti specialiuose įstatymuose. Civilinio kodekso 1.3 straipsnio 2 dalis nustato, kad jeigu yra šio kodekso ir kitų įstatymų prieštaravimų, taikomos šio kodekso normos, išskyrus atvejus, kai šis kodeksas pirmenybę suteikia kitų įstatymų normoms. Todėl įstatymo nuostatos, reglamentuojančios asmens garbės ir orumo ginties klausimus ir neatitinkančios Civilinio kodekso 2.24

straipsnio nuostatų, negali būti taikomos. Taigi įstatyme turi būti panaikinti neatitikimai tarp Civilinio kodekso 2.24 straipsnio ir įstatymo 54 straipsnio.

Žurnalistų etikos inspektorius

Romas Gudaitis

8. PRIEDAI

8.1. PAREIŠKIMAI, KOMENTARAI, DEKLARACIJOS, REKOMENDACIJOS

P A R E I Š K I M A S DĖL VIEŠOSIOS INFORMACIJOS, SUSIJUSIOS SU ŽIAURIU NUSIKALTIMU KLAIPĖDOJE, PATEIKIMO VISUOMENEI

2003 m. rugsėjo 12 d.
Vilnius

Š.m. rugsėjo 10-11 dienomis daugelyje šalies visuomenės informavimo priemonių buvo paskelbta visuomenei svarbi informacija apie žinomo Klaipėdos advokato Ruslano Rožkovo nužudymą.

Spaudoje, radijuje, televizijoje, elektroninės žiniasklaidos priemonėse atsispindi diskusija dėl įtariamo sunkiu nusikaltimu nepilnamečio bei įvykdyto nusikaltimo motyvų, versijų.

Šalies dienraščių publikacijose: „Po pergalių bokso ringe – troškimas žudyti“ („Lietuvos rytas“ 2003-09-10 Nr. 211/3867), „Advokato budelis – Lietuvos bokso čempionas“ („Respublika“ 2003-09-10 Nr. 211/4055), „Sulaikytas įtariamasis advokato nužudymu“ („Lietuvos aidas“ 2003-09-10 Nr. 211/9092), „Šešiolikmetis įtariamasis advokato nužudymu“ („Lietuvos žinios“ 2003-09-10 Nr. 211/10638), „Paaugliui pateikti įtarimai dėl advokato nužudymo“ („Kauno diena“ 2003-09-10 Nr. 211/17063), „Mirtis atselino iš kitapus gatvės“ („Klaipėda“ 2003-09-10 Nr. 211), „Priesaika svarbiau nei jausmų protrūkis“ („Lietuvos rytas“ 2003-09-11 Nr. 212/3868), „Nužudymo kaina – pusė milijono“ („Lietuvos žinios“ 2003-09-11 Nr. 212/10639), „Teisme – nauja nužudymo versija“ („Klaipėda“ 2003-09-11 Nr. 212), „Kraupios atomazgos nuojauta“ („Lietuvos rytas“ 2003-09-12 Nr. 213/3869) stengiasi išsamiai pateikti informaciją apie įvykius Klaipėdoje.

Tačiau viešai pateikiant informaciją apie aukščiau minėtą įvykį, neišvengta pažeidimų – kai kuriuose dienraščiuose buvo viešai paskelbta įtariamo nusikaltimo padarymu nepilnamečio asmens duomenys, leidžiantys nustatyti jo tapatybę („Lietuvos rytas“ 2003-09-10 Nr. 211/3867). Taip pat publikuotos nuotraukos su šio nepilnamečio asmens atvaizdu („Lietuvos rytas“ 2003-09-10 Nr. 211/3867; „Lietuvos žinios“ 2003-09-10 Nr. 211/10638; „Klaipėda“ 2003-09-10 Nr. 211). Nepilnamečio pavardė pagarsinta ir Lietuvos radijo 2003-09-11 rytinėje laidoje.

Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatyme nustatyta, kad neigiamą poveikį nepilnamečio vystymuisi darančia informacija laikoma viešoji informacija, kurioje siejant su nusikalstama veika ar kitais teisės pažeidimais skelbiami nuo teisėsaugos institucijų ar teismo nesislapstančio įtariamojo padarius nusikaltimą, kaltinamojo, teisiamojo, nuteistojo ar nuo nusikalstamos veikos arba kitų teisės pažeidimų nukentėjusiojo nepilnamečio asmens duomenys, pagal kuriuos galima nustatyti jo asmens tapatybę. Viešai skelbti šią informaciją minėtas teisės aktas besąlygiškai draudžia. Šiais principais besąlygiškai vadovaujamosi kitose demokratinėse valstybėse.

Žurnalistų etikos inspektorius, rūpindamasis šio įstatymo nuostatų įgyvendinimu bei prižiūradamas, kaip jų laikomasi, atkreipia viešosios informacijos rengėjų bei platintojų, taip pat žurnalistų, visuomenės informavimo priemonių darbuotojų dėmesį į tai, kad būtina laikytis ne tik žurnalistų profesinei etikai keliamų reikalavimų, bet ir galiojančių teisinių nuostatų, gerbti jas.

P A R E I Š K I M A S
DĖL KAI KURIŲ SPAUDOS PUBLIKACIJŲ IR TELEVIZIJOS LAIDŲ
KATALIKŲ BAŽNYČIOS TEMA

2003 m. spalio 30 d. Nr.
Vilnius

Spauda, radijas, televizija atspindi išskirtinai svarbų katalikų Bažnyčios vaidmenį demokratinės Lietuvos valstybės gyvenime. Istorine mūsų katalikiško krašto tradicija grįsta pagarba Bažnyčios misijai iki šiol buvo atskleidžiama skelbiant pozityvias žinias apie jos veiklą, nenutylinant pasitaikančių negerovių. Itin svarbu, kad visa ši informacija visuomenės informavimo priemonėse būtų pateikta teisingai, tiksliai ir nešališkai, paisant humanizmo, pakantos, pagarbos žmogui, dorovės principų, paliudijant tai aukščiausiaja žurnalistinio profesionalumo kokybe.

Tikintieji ir net toliau nuo Bažnyčios esantieji pasipiktinę, kad autorinėje š.m. spalio 3 dieną parodytoje LNK laidoje „Dviračio žynios“ nederamai šaipomasi iš Šventojo Tėvo negalios parodijuojant mūsų valstybės vadovo vizitą į Vatikaną, kad šis abejotinas „humoras“ minėtoje laidoje pratęstas ir š.m. spalio 17 dieną. Jie teisūs dėl savo protesto.

„Lietuvos ryto“ publikacijos nuo vasaros pradžios sukėlė dideles diskusijas. Kelia nerimą šio dienraščio pozicija – apkaltinti vieną aukščiausių Lietuvos dvasininkų, Kauno arkivyskupą metropolitą S. Tamkevičių. Tenka tik apgailėstauti, kad šie kaltinimai kenkia moraliniam klimatui – griaua autoritetų vaidmenį mūsų gyvenime, skatina atsisakyti gėrio ir kultūros atsvaros prieš moralinio nuosmukio apraiškas.

Pastaruoju metu ženkliai padaugėjo ir televizijos laidų Bažnyčios tema.

Mes visi matome, jog Bažnyčia reaguoja į žiniasklaidos atskleistus neigiamus savo tarnų darbus, nesitaiksto su kompromituojančiomis jos misiją žiniomis ar faktais. Lietuvos vyskupai kviečia dialogo paieškoms, tačiau nesutinka su tendencija menkinti katalikų Bažnyčios autoritetą. Tokia pozicija suprantama: mes visi turėtume labai geranoriškai siekti, kad šios tematikos publikacijose bei laidose būtų vadovaujama sąžine, sveiku protu, objektyvumu, nepasikliaujama vien emocijomis, gاندais ar insinuacijomis.

Visiems, kieno rankose plunksna ir televizijos kamera, spaudos ir eterio galia, vertėtų įsiklausyti į Lietuvos kardinolo Audrio Juozo Bačkio žodžius, pasakytus Arkikatedroje: „Į purvą stumiami visi tie, kurių autoritetu tauta galėtų remtis, kurie regimi viešumoje, kurie pagal savo pareigas atsakingi už rūpestį bendruoju gėriu, o žodis suteikiamas nusikaltėliams.“

Raginu visus žurnalistus, viešosios informacijos platintojus ir rengėjus susilaikyti nuo skelbimo žinių, kol jos nepatikrintos, neįrodytos, neparemtos patikimais šaltiniais, susimąstyti apie ypatingą subtilumą, taktą ir atsakomybę už skelbiamą informaciją minėtos tematikos spaudos publikacijose, radijo ir televizijos laidose.

P A R E I Š K I M A S
DĖL „SPECIALIOJO „ŪKININKO PATARĖJO“ LEIDINIO

2003 m. gruodžio 9 d.
Vilnius

Visiems žinoma, koki svarbų vaidmenį spauda, radijas, televizija, internetas atlieka politinių kampanijų metu. Tas vaidmuo keičiasi pasibaigus rinkimams. Mes privalome gerbti kiekvieno žmogaus teises ir įsitikinimus – pilietis rinkimų kampanijose apsisprendžia pats, laisva valia, pasirinkdamas idėjas, programas, tinkamiausias valdžiai asmenybes. Mistifikuota „politinių technologų“ sąvoka dėl „nuopelnų“ dažnai kelia nuostabą ir protestą. Todėl negalima sutikti su mėginimais visuomenei primetinėti, brukte brukti – netgi prieš žmonių valią – užsakyta, dideliais pinigais apmokėta, iki pašto dėžučių atgabenta, spaudos kioskų darbuotojų pašnibždom siūlyta, iš esmės rinkimų agitacijos elementų kupiną rašliavą. Būtent taip aš vertinu laikraščio „Ūkininko patarėjas“ šių metų gruodžio mėnesio specialųjį leidinį – gėdingą savo turiniu bandymą pasinaudoti įstatymais įtvirtinta informacijos laisve. Šis leidinys į padanges kelia „Avia Baltica“ bendrovės direktoriaus J. Borisovo „nuopelnus“ Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimuose ir po jų.

Mes neturėtume sutikti su aiškinimais, jog tai esą tik komercinio sandėrio reikalas. Ne, moralinė atsakomybė tenka laikraščiui, kurio vyriausiasis redaktorius V. Neverdauskas neslepia naudos, taip pat spaustuvei AB „Spauda“, stebėtiną uolumą rodžiusiems leidinio platintojams. Ypač apmaudu, kad solidus ūkininkų ir sodininkų laikraštis taiso sunkią savo finansinę padėtį tokiu būdu.

Taigi pinigų galios pagalba jau net nebe rinkimų laikotarpiu išdrįstama visai atvirai manipuliuoti visuomenės sąmone.

Lietuvos Respublikos Seimas artimiausiu metu turėtų apibendrinti visus pasiūlymus dėl politinės reklamos taisyklių ir jų įteisinimo atskiru įstatymu. Tikiuosi, kad įvairios visuomenės asociacijos, parlamentinės politinės partijos, visi mes, dirbantys visuomenės informavimo srityje, sugebėsime pasiekti, jog politinė reklama visuomenės informavimo priemonėse vyktų pagal aiškias ir skaidrias taisykles bei deramu laiku – atėjus rinkimų metui, pilietiškai, visiems suprantamai. Aš kreipiuosi į visuomenės informavimo priemonių savininkus, rengėjus, platintojus, visus kolegas žurnalistus: neleiskime, kad nekontroliuojami pinigai užtemdytų piliečiams pasirinkimo laisvę, kad plėstųsi „juodųjų technologijų“ pretenzijos į valdžią ir įtaką, pagalvokime apie savo atsakomybę.

Vieną tikslą leidinys „Apginkime demokratiją“ pasiekė – demokratija čia tikrai niekuo dėta.

*Tarptautinės konferencijos***„ŽINIASKLAIDA IR ASMENYBĖS RAIDA: NEPILNAMEČIŲ APSAUGA IR ŽMOGAUS ORUMAS“
REKOMENDACIJOS**

2003 m. gruodžio 5-6 d.
Vilnius

Sparčiai plėtojantis informacinėms technologijoms bei kuriantis žinių visuomenei, žiniasklaidos priemonėms tenka svarbus vaidmuo ir didžiulė atsakomybė formuojant visuomenės sampratą apie žmogaus teises ir orumą, vaiko gerovę, vaikams pritaikyto pasaulio kūrimo būdus.

Mes rekomenduojame Lietuvos visuomenės informavimo politiką formuojančioms bei reglamentuojančioms, žiniasklaidos savireguliacijos institucijoms ir viešosios informacijos rengėjams bei platintojams:

1. Pripažįstant, jog vaikas yra neįkainojama vertybė, ginti jo teises, interesus bei orumą, saugoti vaikus nuo neteisybės, išnaudojimo ar skriaudos.
2. Pastebėti, išgirsti vaikus, išvelgti jų poreikius bei problemas, bet viešai skleidžiant informaciją, niekada nepakenkti patiems vaikams.
3. Skatinti fizinį, psichologinį, dvasinį, socialinį ir kultūrinį vaikų vystymąsi kaip nacionalinį prioritetą.
4. Propaguoti darnios, doros šeimos įvaizdį ir jos vaidmenį vaiko asmenybės raidai.
5. Įtvirtinti teisės aktuose neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios informacijos skelbimo, klasifikavimo ir žymėjimo garso bei vaizdo priemonėmis tvarką ir spartinti jos įgyvendinimą.
6. Skatinti mokslinius viešosios informacijos poveikio nepilnamečių vystymuisi tyrimus ir apie jų rezultatus informuoti visuomenę, o ypač žiniasklaidos atstovus.
7. Plėtoti visuomenės švietimą apie žiniasklaidos poveikį asmenybės raidai, žmogaus orumą, privataus gyvenimo sampratą bei visuomenės interesus.
8. Tobulinant mokyklines programas ugdyti vaikų ir jaunimo kritinį santykį su žiniasklaidos teikiama informacija.
9. Skatinti vaikams bei jaunimui skirtų ir žiniasklaidos švietimo projektų kūrimą per Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondą.
10. Atsižvelgiant į Europos valstybių patirtį tobulinti visuomenės informavimo priemonių savireguliacijos mechanizmus, žurnalistų etikos ir veiklos kodeksus.
11. Stiprinti institucijų, atsakingų už nepilnamečių apsaugą nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio, žmogaus teisių ir orumo gynimą, gebėjimus, užtikrinti jų veiksmingumą bei plėtoti tarpusavio bendradarbiavimą.
12. Plėtoti tarptautinį strateginį bendradarbiavimą nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio ir žmogaus orumo ginties kryptimis.

Konferencijos organizatoriai

Žurnalistų etikos inspektorius
Lietuvos radijo ir televizijos komisija
Kultūros ministerija
Vilniaus universitetas

REKOMENDACIJOS VIEŠOSIOS INFORMACIJOS RENGĖJAMS

- 1) Smurtas, savižudybė, nusikaltimas, seksualinė prievarta - nėra sensacijos, komercijos (pelno vaikymosi ar reitingų), pasimėgavimo ar pramogos objektas.
- 2) Dažnas ir neatsakingas neigiamo poveikio informacijos skelbimas skatina imitacijos efektą, verčia skaitytojus ir žiūrovus pervertinti šių reiškinių pavojų realiame gyvenime, kelia baimę arba silpnina visuomenės budrumą jų atžvilgiu.
- 3) Kokybiškam visuomenės informavimui būtini pozityvūs tikslai: švietimas ir mokymas, neigiamų socialinių reiškinių prevencija, visuomenės vertybių raiška ir etikos normų propagavimas, asmenybės ir piliečio ugdymas.
- 4) Žiniasklaida gali padėti įveikti socialines bei psichologines krizes pateikdama vertingą informaciją: propaguodama teigiamus pavyzdžius, pozityvius asmeninių problemų ir tarpasmeninių konfliktų sprendimo būdus, įvairias socialinės pagalbos formas ir pan.
- 5) Žiniasklaida gali daug prisidėti formuodama socialines, tautines, pilietines, šeimos, humanistines, krikščioniškas, ekologines, kultūros vertybes, sveiką gyvenimo būdą, orientaciją į pasiekimus, intelekto vystymą, išsilavinimą, o ne vartotojiškas orientacijas, abejingumą ar nihilizmą.

VIEŠOSIOS INFORMACIJOS RENGĖJŲ
D E K L A R A C I J A
DĖL AKTUALIAUSIŲ LIETUVOS ŽINIASKLAIDOS KLAUSIMŲ

2004 m. kovo 24 d.
Vilnius

Mes – Lietuvos viešosios informacijos rengėjai, susirinkę Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos ir Žurnalistų etikos inspektoriaus kvietimu, pareiškiame, jog suvokiame ypatingą žiniasklaidos vaidmenį stiprinant demokratinę, teisinę valstybę, formuojant atviros pilietinės visuomenės nuostatas.

Mes pripažįstame, kad pastaruoju metu žiniasklaidoje, kaip ir visuomenėje, išryškėjo pavojinga priešprieša, skatinamas nepakantumas socialinėms ir tautinėms grupėms, o vietoj argumentų naudojami neatsakingi šūkliai.

Mes tikimės, kad žiniasklaida, kaip dera civilizuotoje visuomenėje, objektyviai ir nešališkai atspindės tiek pozityvias, tiek ir neigiamas tendencijas, garbingai atliks savo misiją.

Mes raginame visus kolegas nepalaikyti nuomonių ir idėjų, vedančių į destrukciją, populizmą ir sumaištį.

Esame įsitikinę, kad žiniasklaida, nors ir vadinama „ketvirtąja valdžia“, neturėtų pretenduoti į realią politinę valdžią.

Mūsų stiprybė – kokybiškos ir vertingos informacijos pateikimas skaitytojui, žiūrovui, klausytojui.

Mūsų tikslas – ugdyti demokratijos, patriotizmo, pasididžiavimo savo tauta ir valstybe idėjas, praturtinti pasaulį lietuviškąja savastimi.

Šiuos tikslus įgyvendinsime ir visuomenės lūkesčius pateisinsime tik garbingai diskutuodami ir vadovaudamiesi laisvojo žodžio paskirtimi tarnauti tiesai ir žmoniškumui.

Todėl kreipiamės į visus viešosios informacijos rengėjus k v i e s d a m i:

1. Laikytis nuostatos, kad svarbiausias žiniasklaidos indėlis puoselėjant visuomenės solidarumą ir demokratiją – tai nešališkumas ir tikslumas bet kokiomis aplinkybėmis.
2. Visa savo veikla puoselėti visuomenę vienijančias vertybes, ugdyti visuomenės teisinę sąmonę.
3. Vadovautis nekaltumo prezumpcija, gerbti asmens teisę į privatumą ir kitas žmogaus teises, ypač saugoti nepilnamečių teises bei teisėtus interesus.
4. Pripažinti ypatingą savo atsakomybę visuomenei ir valstybei dėl vadinamųjų „rizikos temų“ – smurto, agresijos, seksualinės prievartos, įvairios diskriminacijos – pateikimo.
5. Siekti mūsų veiklos skaidrumo ir sąžiningos konkurencijos, aiškiai atskiriant žiniasklaidos privačius interesus nuo visuomenės interesų, skelbti tikslus duomenis apie viešosios informacijos rengėjų nuosavybės santykius ir audituojamą leidinių tiražą.
6. Nenaudoti savo žiniasklaidos priemonių kenkiant konkurentams, užtikrinti dirbančių visuomenės informavimo priemonėje žurnalistų saviraiškos laisvę.
7. Įgyvendinant šiuos principus, bendradarbiauti su viešosios informacijos reguliavimo bei savitvarkos institucijomis, tobulinti viešosios informacijos rengėjų profesinės etikos normas ir jų nuosekliai laikytis.

Kartu atkreipiame visuomenės ir specialistų dėmesį, kad pilietiškumo ugdymui būtina speciali valstybės finansuojama visuomenės teisinio švietimo programa.

P A R E I Š K I M A S I R R E K O M E N D A C I J O S
DĖL NEPILNAMEČIŲ APSAUGOS NUO NEIGIAMO VIEŠOSIOS INFORMACIJOS POVEIKIO
ĮSTATYMO ĮGYVENDINIMO

2004 m. vasario 10 d.
Vilnius

Žurnalistų etikos inspektorius pastebi: nors Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas įsigaliojo 2002 m. rugsėjo 18 d., tačiau įstatymo nuostatos ir toliau pažeidinėjamos. Visuomenės dauguma yra sunerimusi, kad viešosios informacijos rengėjai, žurnalistai, spaudos atstovai bei transliuotojai nėra atidžiai susipažinę arba sąmoningai nepaiso šio įstatymo nuostatų.

Įtvirtinant Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo nuostatas bei nustatant atsakomybę už jų pažeidimus buvo vadovaujama pirmiausia pačių nepilnamečių interesais, antra, visuomenės interesais ir, trečia, viešosios informacijos rengėjų ir platintojų, visuomenės informavimo priemonių savininkų, žurnalistų atsakomybe, savikontrolė bei išipareigojimais.

Nepilnamečių apsaugos įstatymo 4 ir 5 straipsniai nustato neigiamą poveikį nepilnamečių fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi darančios viešosios informacijos kriterijus. Prie žurnalistų etikos inspektoriaus sudaryta ekspertų grupė vertina viešąją informaciją pagal įstatyme išvardintus kriterijus, specialios metodikos pagalba priskiria ją ribojamai arba draudžiamai skelbti bei platinti informacijai ir konstatuoja įstatymo pažeidimus.

Žurnalistų etikos inspektorius, remdamasis ekspertų grupės analize, atkreipia dėmesį į tai, jog pastaruoju metu spaudoje bei televizijos laidose dažnai yra skelbiama informacija, susijusi su fizinio ar psichinio smurto vaizdavimu, seksualine prievarta, informacija, kurioje demonstruojamas mirusiojo arba žiauriai sužaloto žmogaus kūnas be poreikio nustatyti asmens tapatybę, informacija, kurioje detalios vaizduojami įvairūs nusikaltimai, taip pat susijusi su nusikalstamos veikos modeliavimu. Tokia informacija labiausiai veikia jautriausią visuomenės dalį – nepilnamečius. Perdėtas dėmesys smurto, nusikaltimų, prievartos tematikai, jos eskalavimas spaudos puslapiuose bei televizijos ekrane nepilnamečiams gali kelti nepagrįstą baimę, įtampą, formuoti iškreiptą pasaulio vaizdą, sudaryti prielaidas agresyviai ar asocialiai elgesiui, pavojaus ar priešiško jausmui. Minėta informacija dažnai yra pateikiama sensacingai, pirmuose laikraščių puslapiuose, su nuotraukomis arba labiausiai žiūrimumu laiku, vadinamu „šeimos laiku“ – iki 21 valandos.

Tuo tarpu Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas vienareikšmiškai numato informacijos, atitinkančios bent vieną neigiamo poveikio nepilnamečių vystymuisi darančios informacijos kriterijų ir priskirtos ribojamos skelbti ar platinti viešosios informacijos kategorijai, transliavimo laiką – tik nuo 23 iki 6 valandos. Tokia informacija turi būti žymima atitinkamais simboliais pagal žiūrovų amžiaus cenzą bei lydima garsiniais išpėjimais.

Žurnalistų etikos inspektorius konstatuoja, jog šiuo metu transliuotojai atsitiktinai, nesistemiškai žymi ribojamą skelbti informaciją, visiškai neatsižvelgdami į tokios informacijos transliavimo laiką. Viešosios informacijos rengėjai, platintojai, transliuotojai, ypač atsakingi už programų turinį asmenys, turėtų atidžiai susipažinti su Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu (projektas jau parengtas), kuriame bus nustatyta ribojamos neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios informacijos skelbimo ir platinimo tvarka bei garso ir vaizdo priemonių sistema, taip pat sukurti šios tvarkos įgyvendinimo, savikontrolės ir priežiūros mechanizmus visuomenės informavimo priemonės viduje.

Ekspertų grupė, vertinanti viešosios informacijos poveikį nepilnamečių vystymuisi, yra pateikusi nemažą išvadų, jog spaudos publikacijose ir televizijos laidose yra pažeidžiamos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 5 straipsnio nuostatos. Šiame įstatymo straipsnyje yra išvardijami atvejai, kai besąlygiškai draudžiama skelbti nepilnamečio asmens duomenis, pagal kuriuos galima nustatyti jo asmens tapatybę. Tuo tarpu spaudos publikacijose ir televizijos laidose dar dažnai pateikiami nepilnamečių dosjė, interviu su pačiais nepilnamečiais ar jų tėvais, auklėtojais, siejant su nusikalstama veika ar kitais teisės pažeidimais, skelbiami save sužalojusio ar mėginusio sužaloti, nusižudžiusio ar mėginusio nusižudyti nepilnamečio asmens duomenys. Pateikiant duomenis apie nepilnamečių tokiaime kontekste yra žeminamas jo orumas ir pažeidžiami interesai. Tai gali turėti ilgalaikes neigiamas pasekmes tolimesniam vaiko gyvenimui bei asmenybės raidai. Kartais laidose ir spaudos straipsniuose, nagrinėjančiuose įvairius neigiamus socialinius reiškinius, ypač asocialių šeimų santykius, smurtavimą prieš vaikus, vaikų pametimą ir gyvenimą

vaikų globos namuose, seksualinį išnaudojimą bei prievartą, savižudybes, girtavimą ir kitas skaudžias visuomenės bėdas, nepilnamečiai yra verčiami viešai vertinti artimuosius, reikšti savo nuomones, požiūrius ar net jausmus. Viešosios informacijos autoriai piktnaudžiauja vaikų pasitikėjimu bei nepatyrimu, o tai yra neleistini veiksmai. Pasitaiko atvejų, kai nepilnamečiai yra apklausiami kaip teisės pažeidimų ar nusikaltimų dalyviai, liudininkai ar aukos. Įstatymas besąlygiškai draudžia viešai skelbti tokią informaciją.

Kartais laidose yra atliekami įvairūs rizikingi psichologiniai eksperimentai, kuriuose dalyvauja ir nepilnamečiai. Jie yra verčiami viešai vertinti savo šeimos gyvenimo būdą, tėvų tarpusavio santykius, charakterius, poelgius, atskleisti tėvų polinkius bei įpročius, rinktis ar smerkti savo gyvenimo aplinką, artimuosius. Autoriai piktnaudžiauja vaikų emocijomis, globos poreikiu ar jų bejėgiškumu. Kitos laidos veliasi į šeimos ar kaimynų konfliktus, buitines rietenas, turto dalybas, įvairiausių ginčus, peštynes, kurias stebi, dalyvauja ar net komentuoja vaikai. Žiniasklaidos atstovai neretai imasi teismo, psichologinės ar net medicininės pagalbos, tyrimo, konsultavimo funkcijų, nors visuomenės informavimo priemonių funkcijos tėra informavimas, švietimas, kultūros skleidimas ir pramoga.

Žurnalistų etikos inspektorius pabrėžia, jog transliuotojai nesilaiko Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 8 straipsnio nuostatų dėl reklamos ir anonsų (savireklamos). Anonsai, kuriuose yra informacijos, darančios neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi, pagal įstatymą gali būti transliuojami tik nuo 23 iki 6 valandos.

Administracinių teisės pažeidimų kodeksas suteikia žurnalistų etikos inspektoriui bei Lietuvos radijo ir televizijos komisijai teisę taikyti nuobaudas už Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pažeidimus. Jeigu viešosios informacijos rengėjai bei platintojai ir toliau ignoruos šiuos principus bei nuostatas, inspektorius bus priverstas pasinaudoti šia teise. Tačiau žurnalistų etikos inspektorius siekia visuomenės informavimo proceso dalyvių geranoriško susitarimo, visapusiškos savireguliacijos institucijų bei žiniasklaidos atstovų interesų dermės, informacijos laisvės, visuomenės informavimo priemonių atsakomybės bei visuomenės interesų pusiausvyros. Viešosios informacijos rengėjai bei platintojai privalo gerbti kiekvieno žmogaus teises, privatų gyvenimą, apsaugoti žmogaus orumą, ypatingai rūpintis nepilnamečių interesais ir vaikų gerove.

Žurnalistų etikos inspektorius ir ekspertų grupė, matydami Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo įgyvendinimo problemas, rekomenduoja:

1. Pripažįstant, jog vaikas yra labiausiai pažeidžiama visuomenės ląstelė, ypač saugoti ir ginti nepilnamečių teises, interesus bei orumą visuomenės informavimo priemonėse.
2. Apsaugoti vaikus nuo neteisybės, išnaudojimo ir skriaudos viešosios informacijos srityje.
3. Pastebėti, išgirsti vaikus, išvelgti jų poreikius bei problemas, bet viešai skleidžiant informaciją nepakenkti patiems nepilnamečiams.
4. Pateikti daugiau kokybiškos informacijos, vertingos fiziniam, psichiniam, dvasiniam, socialiniam ir kultūriniam vaikų vystymuisi.
5. Propaguoti darnios ir doros šeimos įvaizdį žiniasklaidoje, akcentuoti svarbų šeimos vaidmenį vaiko asmenybės raidai.
6. Nepilnamečių nuomones, požiūrius, vertinimus bei išgyvenimus pateikti jiems palankiose gyvenimo situacijose, teigiamų socialinių reiškinių kontekste.
7. Parodyti vaikų sugebėjimus, žinias, asmenybės brandą, išryškinti pozityvius vaiko veiklos ir elgesio bruožus.
8. Įgyvendinti neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios informacijos skelbimo ir platinimo tvarką bei žymėjimo garso bei vaizdo priemonėmis sistemą, patvirtintą LR Vyriausybės nutarimu.
9. Tobulinti žurnalistų etikos bei profesinės veiklos kodeksus, žiniasklaidos savikontrolės ir savireguliacijos mechanizmus.

K O M E N T A R A S

DĖL ŽINIASKLAIDOS KONCENTRACIJOS IR NUOSAVYBĖS TENDENCIJŲ

2004 m. vasario 10 d.

Vilnius

Pastaruoju metu pastebime, kad lietuviškosios verslo struktūros įsigyja visuomenės informavimo priemones. Tokių pokyčių bus ir ateityje. Atkreipiame dėmesį į tendencijas bei dėsningumus, susiklosčiusius demokratiniam pasaulyje.

Pagrindinė socialinė, kultūrinė, politinė bei ekonominė visuomenės informavimo priemonių paskirtis yra mūsų pasaulio, tikrovės atspindėjimas. Visuomenės informavimo priemonės privalo puoselėti pilietines demokratinės visuomenės vertybes, kultūrą, gerbti žmogaus teises, skatinti nuomonių pliuralizmą.

Dėl spartaus technologijų vystymosi bei konvergencijos rinka gali tapti sunkiai reguliuojama, pasireiškiant visuomenės informavimo priemonių nuosavybės koncentracijai. Visuomenės informavimo sferoje gali susidaryti oligopolio situacija, iškreipianti natūralius rinkos dėsningumus, vienodas konkurencijos galimybes.

Konkurencinės ekonomikos sąlygomis kuriasi taip vadinamos „sukryžmintos“ nuosavybės struktūros (cross-ownership structures), kai viena ranka valdo kelias skirtingas visuomenės informavimo priemones, taip pat skirtingus ekonomikos sektorius. Tokios struktūros gali tapti kolektyviniais informacijos gniaužtais, grėsme demokratinėi informacinės visuomenės plėtrai. Šios pasaulinės tendencijos prabyla apie visuomenės informavimo priemonių koncentracijos pavojus.

„Sukryžmintos“ nuosavybės struktūros (arba „jungtinės nuosavybės pajėgos“) gimdo neetišką interesų konfliktą, ypač kai visuomenės informavimo priemonės yra valdomos kompanijų, nesusijusių su visuomenės informavimu. Dominavimas, vertikali integracija bei koncentracija, nereguluojama galimybė komercinėms struktūroms užvaldyti visuomenės informavimo priemones kelia didžiulį pavojų idėjų, nuomonių pliuralizmui ir informacijos laisvei, pačiai žinių visuomenei.

Jėga paremta koncentracija yra nepriimtina demokratinėi visuomenei. Nei komercinė, nei korporuota jėga neturi kontroliuoti informacijos ir kultūros, lygiai kaip to neturi daryti jokia valstybinė ar politinė jėga.

Pavojinga visuomenės informavimo priemonių galios koncentracija yra tiesioginė grėsmė demokratijai ir pliuralizmui, nes visuomenės teisei žinoti kenkiama įvairiais būdais: apribojant informacijos šaltinių skaičių, suvaržant išraiškos laisvę, kontroliuojant informacijos kanalus, turinį ir tokiu būdu manipuluojant visuomenės nuomone.

Nacionaliniu lygmeniu būtina atsižvelgti į šiuos visuomenės informavimo priemonių koncentracijos bei nuosavybės procesus pasaulyje, kad ateityje būtume pajėgūs kontroliuoti ne visuomenės informavimo priemones, bet jų koncentraciją, nuosavybės apjungimo procesus, išvengtume informacinės visuomenės monopolizavimo.

Koncentracijos procesus bei informacijos kanalų skirstymą kontroliuojančios institucijos galėtų sėkmingai atlikti „filtrų“ vaidmenį ir informuoti visuomenę apie pastebimas tendencijas.

Demokratinės visuomenės informavimo plėtos tikslas – apginti visuomenės interesus ir teises informavimo srityje, užtikrinti turinio kokybę bei nuosavybės formų įvairovę. Šį tikslą galima pasiekti tik sugriežtinus žiniasklaidos priemonių įsigijimo reikalavimus, standartus, išlaikius lygias, nediskriminuojančias galimybes patekti į informacijos rinką, užkirtus kelią žiniasklaidos magnatų įsigalėjimui, užtikrinus, kad rinkos logika ir pelno troškimas neužgožtų visuomenės poreikių.

Jeigu tikrai norime informacinės visuomenės pažangos, labai svarbu turėti tokį visuomenės informavimo priemonių modelį, kuris būtų tikrasis modernios demokratijos ir pilietiškumo instrumentas.

P A R E I Š K I M A S
DĒL VIEŠOSIOS INFORMACIJOS APIE PROFESORIAUS VYTAUTO KUBILIAUS ŽŪTĪ
ETIŠKUMO

2004 m. vasario 18 d.
Vilnius

Šiomis akimirkomis visa Lietuva sukręsta tragiškos žymaus literatūrologo, kultūros ir visuomenės veikėjo profesoriaus Vytauto Kubiliaus mirties.

Deja, tam tikra mūsų visuomenės informavimo priemonių dalis neišvengė pagrindinių visuomenės informavimo principų, ginančių asmens privatumą, garbę bei orumą jam mirus, pažeidimo.

Ypač šokiruojančia forma tragedija atspindėta laikraštyje „Lietuvos rytas“ (2004-02-18, Nr. 39/3999), paskelbus profesoriaus Vytauto Kubiliaus žūties nuotrauką pirmajame puslapyje. Panašių vaizdų būta ir komercinių televizijų informacinėse ar žinių laidose. Tai – nedovanotina etinio pobūdžio klaida!

Visuomenės informavimo priemonės neturėtų pasiduoti cinizmui ir nežmoniškumui, neturėtų siekti, kad sensacijos detale taptų žūties kraupumas: mirties faktas neatima asmens teisės į savo privatumą, orumą ir garbę. Tokių reiškinių negalima toleruoti – jie prieštarauja demokratinių valstybių visuotinai pripažintoms moralės vertybėms.

Tikiuosi, kad viešosios informacijos rengėjas – laikraščio „Lietuvos rytas“ redakcija atras būdą atsiprašyti šeimos, artimųjų ir bičiulių, visų kieno jausmus įžeidė ši nuotrauka.

Ši nelemta etinio pobūdžio klaida turėtų būti pamoka visuomenės informavimo priemonėms, siekiant ateityje išvengti panašių nediskretiškų nuotraukų bei vaizdų.

P A R E I Š K I M A S

DĖL INFORMACIJOS OBJEKTIVUMO IR SPECIFINIO ŽINIASKLAIDOS VERSLO BEI INTERESŲ SANTYKIO

2004 m. vasario 19 d.
Vilnius

Pastaruoju metu šalia aktualiausių vidaus politinių įvykių temos vis didesnę masą įgauna dviejų didžiausių dienraščių konfliktas, rusenęs jau seniai, bet suliepsnojęs po žinomų žymiausio Lietuvos krepšininko Arvydo Sabonio ir Vilniaus mero Artūro Zuoko pareiškimų.

Šalies visuomenės informavimo priemonėse plačiai ir objektyviai nušviesti ne tik šie pareiškimai, bet ir žymiausių politikų, visuomenės reakcija. Kaip mes visi suprantame, tai jau ne vien „dar vienos mūsų religijos“ – krepšinio padėtis ar reklamos teikėjų pretenzijos, o kur kas gilesni dalykai.

Bet kuris skandalas, jo priežastys, eiga ir pasekmės visados gausina skaitytojus, klausytojus bei žiūrovus, paskatina žmones kuo aktyviausiai reikšti savo nuomones internete. Kuo įvairesnės savo turiniu bei pozicijomis visuomenės informavimo priemonės, tuo platesnis pasirinkimas. Deja, mūsų gyvenime skirtingai reiškiamos pozicijos dažnai praranda normalios diskusijos pobūdį, virsta insinuacijomis, išpuoliais ir užgauliojimais.

Nesame kokia išimtis – mus lydi bendrieji demokratinės žiniasklaidos dėsniumai. Vis dėlto į kai kuriuos klausimus mums būtina atsakyti – nuo jų priklauso žiniasklaidos prestižas. Šiuos klausimus kelia ne vien žiniasklaidos turinys, bet ir iki šiol nutylima jos pusė.

1. Visame demokratiame pasaulyje visuomenės informavimas – verslo rūšis. Tačiau tai – **y p a t i n g a s v e r s l a s**, kuriame savininkų interesai jokių būdu neturi užgožti svarbiausių visuomenės informavimo tikslų bei principų. Reikėtų prisiminti ir pamatines visuomenės informavimo taisykles, jog žinios, informacija – nėra nei leidėjų, savininkų ar žurnalistų nuosavybė, nei jų prekė. Informacija – yra pagrindinė piliečių teisė. Savininkai, imdamiesi šio verslo, besąlygiškai pasižada veikti objektyvios informacijos, nuomonių pliuralizmo, demokratijos, moralės, pilietinės visuomenės naudai. Verslo specifika neišvengiama, bet dėl jos negalime atsisakyti šių principų.

2. Visuomenės informavimo priemonė jokių būdu neturi atspindėti savininkų individualių ar korporatyvinių interesų, ji neturi būti saistoma interesų bendrumu su verslo grupėmis, valdžia ar politinėmis partijomis – menkiausias nusižengimas šiam principui verčia visuomenės informavimo priemonę tapti šališka ir tendencinga, taigi nusižengti pagrindiniams visuomenės informavimo principams.

3. Pripažinkime, kad viena krizės reiškinys valstybės gyvenime sąlygojusių priežasčių – tai, kad mes per ilgai nutylėjome visuomenės informavimo kasdienybę lydinčius šešėlius, pirmiausiai kruopščiai dangstomus komercinius interesus, negražią konkurenciją.

4. Viešosios informacijos rengėjo savininkas ar savininkai neturi painioti naudos iš viešųjų ryšių, užsakomosios informacijos, politinės reklamos, politinių kampanijų su savosios visuomenės informavimo priemonės tikslais ir paskirtimi.

5. Akivaizdu, kad mes susiduriame su „savininkų visagalybės“ sindromu, kai jiems pradeda atrodyti, jog gali diktuoti sąlygas ir įkainius verslo struktūrų, politikų priklausomybei. Aš nenoriu tikėti žinia apie neva egzistuojančias kažkokias „politinio aptarnavimo sutartis“: jei ši informacija yra tiesa – vadinasi, į visuomenės informavimo sferą ateina korupcijos reiškiniai.

6. Visuomenės informavimo priemonės savininkas ar savininkai negali duoti užsakymų ar užduočių savo žurnalistams vienaip ar kitaip pažeisti Visuomenės informavimo įstatymą, Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksą. Jie turi rūpintis palankiomis žurnalistų profesinės karjeros sąlygomis, žurnalistų teisėmis, savarankiškumu pagrįsta originalia raiška bei atsakomybe. Užduotys demaskuoti neįtinkančius asmenis, diskredituoti juos visuomenės akyse neetiškos ir amoralios.

7. Nors kai kuriose šalyse „mediaimperijos“ grindžia savininkams kelią į realią politinę valdžią (S. Berlusconi) – šis modelis nėra priimtinas mūsų demokratijai bei susiklosčiusiam visuomenės informavimo modeliui, kuriame iki šiol dar pavyko išvengti žymesnės koncentracijos ir monopolizavimo.

8. Visuomenės informavimo priemonės savininkas ar savininkai klysta manydami, kad demaskavimai, sensacijos ar valdžios, politinių partijų, valdininkijos veiklos netobulumas jau savaime užtikrina sėkmę bei įtaką

amžiams – skaitytojas, klausytojas, žiūrovas išsaugo teisę ieškoti tiesos informacijos sraute, pastebėti intereso egoizma.

9. Didelė iliuzija nematyti, kad kriticizmas dėl šešėlinės žiniasklaidos pusės visuomenėje auga, kad pasitikėjimas gali silpnėti ar būti pakirstas.

10. Dviejų stambiausių mūsų visuomenės informavimo priemonių savininkų G. Vainausko ir V. Tomkaus konfliktas atspindi ne tik senus nesutarimus, bet ir tam tikrą verslo grupių, individualių interesų viršenybę. Tokio lygio konfliktai civilizuotose demokratinėse šalyse paprastai neiškyla į pirmą planą ar sprendžiami nepriklausomose „redaktorių tarybose“, „spaudos tarybose“ ir pan. Konflikto dalyviams reikėtų suprasti – jie kerta šaką ant kurios sėdi, jie kenkia visos žiniasklaidos prestižui.

Aš tikiu, kad naujais politiniai įvykiai mūsų šalyje ir minėti skandalai bei konfliktai paskatins visuomenės informavimo priemones, visus savininkus, platintojus, rengėjus ir žurnalistus įvertinti savo atsakomybę, pasimokyti iš klaidų bei neigiamybių.

Jei atskiri savininkai ar mūsų Kolegos demokratijos vertybes regi tik pro pinigą – anksčiau ar vėliau šie dvigubos moralės standartai išryškės.

Didelės grėsmės mūsų demokratijos vertybėms akivaizdoje, mieli Kolegos saugokime ir ginkime mūsų žiniasklaidos pilietiškumą, taurumą ir prestižą.

Raginu visus Kolegas nepamiršti šios didžios savo misijos. „Džiunglių įstatymo“ pasireiškimai anksčiau ar vėliau bus sėkmingai įveikti.

Šiandien, kai mūsų demokratijai, valstybei kyla rimti pavojai iš populizmo ir radikalizmo pusės, mes turime būti principingi ir kartu su visuomenės dauguma ginti kelią, kuriuo žengiame štai jau keturiolika metų.

8.2. ŽURNALISTŲ ETIKOS INSPEKTORIAUS SPRENDIMAI

S P R E N D I M A S

DĖL PUBLIKACIJOJE „KURČNEBYLIAI“ („DIALOGAS“, 2003-06-06 NR. 23/570) PASKELBTOS INFORMACIJOS

2003 m. rugsėjo 8 d. Nr.
Vilnius

Žurnalistų etikos inspektorius, išnagrinėjęs pareiškėjų – Lietuvos kurčiųjų draugijos respublikinės valdybos pirmininko P. Gasiūno 2003-06-16, Lietuvos invalidų reikalų tarybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės sekretoriato vadovės G. Paliušienės 2003-06-25 pareiškimus, taip pat R. Ozolo 2003-07-04 kreipimąsi dėl visuomenės informavimo priemonėje – savaitraščio „Dialogas“ (2003-06-06, Nr. 23/570) publikacijoje „Kurčnebyliai“ viešai paskelbtos V. Banaičio nuomonės, bei prašymus ją įvertinti,

n u s t a t ė :

Visuomenės informavimo priemonėje – savaitraščio „Dialogas“ (2003-06-06 Nr. 23/570) publikacijoje „Kurčnebyliai“ redakcija viešai paskelbė Valdo Banaičio nuomonę. Autoriaus mintys: [...] „Jie (kurtieji – R.G.) nepriklauso tautai. Kaip kad ateiviai iš kitos planetos arba išklydėliai iš geto jie yra svetimi. Su aplinka jie susiję tik fiziškai, kaip delfinai – su Klaipėda. Jie neturi kalbos, ir vien žmogiškas pavidalas jų nesieja su žmonių visuomene. Jie gali būti šeimos nariais, kokiais dažnai tampa naminiai gyvūnai, tačiau jų siela lieka svetima. Jie gali būti tik dresiruojami, nes jie bekalbiai – svetimesni negu kitakalbiai – jie yra kitadvasiai. [...] Kiekvienos rasės žmogus gali išmokti bet kurios kalbos ir integruotis bet kurioje kultūroje, bet ne kurčnebyliai. Žmogiškas mastymas – ne jiems.“ [...] – reiškiamos žmogų su negalia menkinančiais ir niekinančiais teiginiais, todėl įžeidžia Lietuvos kurčiųjų bendruomenę, žemina asmenų su šia negalia garbę bei orumą.

Ši publikacija sukėlė visuomenės atstovų bei suinteresuotų grupių pasipiktinimą.

Savaitraštyje „Dialogas“ (2003-06-13 Nr. 24/571) buvo išspausdintas redaktorės L. Lozuraitytės straipsnis „Baisus dalykas tos nepriklausomybės...“. Ši publikacija netapo viešu atsiprašymu dėl šokiruojančios V. Banaičio nuomonės.

„Dialogo“ vyriausiosios redaktorės E. Tervidytės 2003-08-29 atsakyme į žurnalistų etikos inspektoriaus užklausimą dėl minėtos nuomonės paskelbimo teigiama, kad: [...] „V. Banaičio nuomonės paskelbimas „Dialoge“ yra aiški redakcijos kaltė, kuria aš kaip vyriausioji redaktorė, prisiimu su visa atsakomybe ir dideliu apgailėstaviu.“ [...] „Artimiausiam 30-ajame „Dialogo“ numeryje atsiprašysime įskaudintųjų už neapgalvotą V. Banaičio nuomonės išspausdinimą.“ [...].

„Dialogo“ vyriausioji redaktorė E. Tervidytė minėtame rašte žurnalistų etikos inspektoriui teigia: [...] „Dialogas“ tikrai nėra priešiškas nusiteikęs neįgaliųjų atžvilgiu, atvirkščiai – savaitraštyje yra jiems skirta rubrika „Specialusis ugdymas“, laikraštis publikuoja straipsnius, padedančius šį sunkų darbą dirbantiems pedagogams.“ [...].

Teisė turėti savo nuomonę, įsitikinimus ir juos laisvai reikšti yra viena pagrindinių žmogaus teisių, įtvirtintų Lietuvos Respublikos Konstitucijoje. Tačiau ši teisė nėra absoliuti – jos ribas lemia kitos konstitucinės vertybės. Viena jų – žmogaus garbė bei orumas. Dėl to, naudojantis informacijos laisve, nuomonė turi būti reiškiamą etiškai. Visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 19 dalyje nustatyta, kad „nuomonės neprivaloma įrodyti, bet ji turi remtis faktais ir būti reiškiamą etiškai.“

Įvertinus aukščiau išdėstytas aplinkybes, darytina išvada, jog savaitraščio „Dialogas“ redakcija visuomenės informavimo priemonėje viešai paskelbusi V. Banaičio nuomonę, pažeidė Visuomenės informavimo įstatymo draudžiančiąją nuostatą platinti informaciją, įžeidžiančią žmogų, žeminančią jo garbę ir orumą bei įpareigojančiąją nuostatą laikytis žurnalistų profesinės etikos normų, kurias nustato Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas, Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucija „Dėl žurnalistikos etikos“, taip pat Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys, reglamentuojančios viešosios informacijos rengimą bei platinimą.

Žurnalistų etikos inspektorius, vadovaudamasis Visuomenės informavimo įstatymo 51 straipsniu, atsižvelgdamas į Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 4, 20, 52 straipsnių nuostatas,

n u s p r e n d ė:

1. *Ispėti* „Dialogo“ vyriausiąją redaktore E. Tervidyte, jog paskelbus V. Banaičio nuomonę publikacijoje „Kurčnebyliai“ („Dialogas“ 2003-06-06, Nr. 23) buvo pažeistos Visuomenės informavimo įstatymo 20 straipsnio 2 dalies bei 44 straipsnio 1 dalies nuostatos.
2. *Pareikalauti*, kad viešosios informacijos rengėjas artimiausiame savaitraščio „Dialogas“ numeryje atsiprašytų publikacijoje „Kurčnebyliai“ iškaudintų asmenų.
3. *Išsiųsti* sprendimo nuorašus Lietuvos kurčiųjų draugijos respublikinės valdybos pirmininkui P. Gasiūnui, Lietuvos invalidų reikalų tarybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės sekretoriato vadovei G. Paliušienei, savaitraščio „Dialogas“ vyriausiajai redaktorei E. Tervidytei, suinteresuotam asmeniui R. Ozolui, taip pat apie priimtą sprendimą informuoti visuomenės informavimo priemones, šios srities savireguliacijos institucijas bei Lietuvos žurnalistų sąjungą.
4. *Viešai paskelbti* sprendimą leidinyje „Informaciniai pranešimai“.

S P R E N D I M A S

DĖL PUBLIKACIJOJE „ATSIŠVEIKINIMAS SU DARŽELIU – MOKYKLA BAIGĖSI REANIMACIJOS PALATOJE“ („LAZDIJŲ ŽVAIGŽDĖ“, 2003-06-13 NR. 24/338) PASKELBTOS INFORMACIJOS

2003 m. rugsėjo 18 d. Nr.

Vilnius

Žurnalistų etikos inspektorius, išnagrinėjęs Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolierės G. Imbrasienės 2003-06-24 kreipimąsi, taip pat Lazdijų darželio-mokyklos „Kregždutė“ direktorės E. Ramanauskienės reikalavimą paneigti publikacijoje minimus faktus, kaip tikrovės neatitinkančius, taip pat šios mokyklos mokinių ir jų tėvų kolektyvinių prašymą išnagrinėti visuomenės informavimo priemonėje – Lazdijų rajono savaitraštyje, publikacijoje „Atsisveikinimas su darželiu-mokykla baigėsi reanimacijos palatoje“ („Lazdijų žvaigždė“ 2003-06-13 Nr. 24/338) viešai paskelbtą informaciją bei apginti jų pažeistas teises ir orumą, pavedė ekspertų grupei pateikti išvadą dėl minėtoje publikacijoje viešai paskelbtos informacijos atitikimo Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo nuostatomis.

Ekspertų grupė, veikianti prie Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos ir vertinanti viešosios informacijos poveikį nepilnamečiams,

n u s t a t ė :

1. Publikacijoje „Atsisveikinimas su darželiu-mokykla baigėsi reanimacijos palatoje“ („Lazdijų žvaigždė“ 2003-06-13 Nr. 24/338) paskelbta informacija žemina nepilnamečių orumą, pažeidžia jų interesus, todėl prieštarauja Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 3 punkto nuostatomis. Šią informaciją, vadovaujantis šio įstatymo 5 straipsnio 2 dalimi, skelbti draudžiama.
2. Publikacijoje pateikti nepilnamečių vardai bei pavardžių pirmosios raidės, mokymosi įstaigos pavadinimas, klasė. Šių duomenų pakanka nustatyti nepilnamečių tapatybę.

Remdamasis ekspertų grupės išvadomis, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 51 bei Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 4, 5 ir 9 straipsnių nuostatomis, žurnalistų etikos inspektorius

n u s p r e n d ė :

1. *Ispėti* „Lazdijų žvaigždės“ vyriausiąjį redaktorių K. Matulevičių, jog publikacija „Atsisveikinimas su darželiu-mokykla baigėsi reanimacijos palatoje“ („Lazdijų žvaigždė“ 2003-06-13 Nr. 24/338) pagal joje pateikiamos informacijos turinį pažeidžia Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo nuostatas dėl draudžiamos bei ribojamos informacijos, darančios neigiamą poveikį nepilnamečiams, pateikimo.
2. *Pareikalauti*, kad viešosios informacijos rengėjas – savaitraščio „Lazdijų žvaigždė“ redakcija imtųsi priemonių, užtikrinančių, jog Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas ateityje nebūtų pažeidžiamas.
3. *Išsiųsti* sprendimo nuorašus Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriui G. Imbrasienei bei laikraščio „Lazdijų žvaigždė“ vyriausiajam redaktoriui K. Matulevičiui, taip pat apie priimtą sprendimą informuoti visuomenės informavimo priemones, šios srities savireguliacijos institucijas bei Lietuvos žurnalistų sąjungą.
4. *Viešai paskelbti* sprendimą leidinyje „Informaciniai pranešimai“.

S P R E N D I M A S

DĖL PUBLIKACIJOSE: „ŽUDYTIS BANDŽIUSI MOTINA DABAR BIJO VENERINIŲ LIGŲ“ („LAZDIJŲ ŽVAIGŽDĖ“, 2002-09-13 NR. 37/299), „GARSIOJI E. LAPAITYTĖ VĖL NUKENTĖJO“ („LAZDIJŲ ŽVAIGŽDĖ“, 2002-11-15 NR. 46/308), „UŽ ANŪKĖS „ŽYGIUS“ BAUDĖ MOČIUTĘ“ („LAZDIJŲ ŽVAIGŽDĖ“, 2003-01-10 NR. 2/316), „LANGAI DUŽO IŠ KERŠTO PRIEVARTAUTOJUI?“ („VĖZDAS“, 2002-06-06, NR. 1), „NUO ANŪKĖS GERBĖJŲ SAUGO GROTOŠ“ („VĖZDAS“, 2002-06-20 NR. 3) PASKELBTOS INFORMACIJOS

2003 m. rugsėjo 18 d. Nr.
Vilnius

Žurnalistų etikos inspektorius, išnagrinėjęs Lazdijų rajono apylinkės prokurorės L. Eviltienės 2003-01-29 skundą dėl nepilnametės E. Lapaitytės teisių bei teisėtų interesų gynimo visuomenės informavimo priemonėse – savaitraščiuose „Lazdijų žvaigždė“ bei „Vėzdas“, taip pat nepilnametės E. Lapaitytės prašymą apginti jos teises, pavedė ekspertų grupei pateikti išvadą dėl publikacijose „Žudyti bandžiusi motina dabar bijo venerinių ligų“ („Lazdijų žvaigždė“, 2002-09-13 Nr. 37/299), „Garsioji E. Lapaitytė vėl nukentėjo“ („Lazdijų žvaigždė“, 2002-11-15 Nr. 46/308), „Už anūkės „žygius“ baudė močiutę“ („Lazdijų žvaigždė“, 2003-01-10 Nr. 2/316), „Langai dužo iš keršto prievartautojui?“ („Vėzdas“, 2002-06-06, Nr. 1), „Nuo anūkės gerbėjų saugo grotos“ („Vėzdas“, 2002-06-20 Nr. 3) viešai paskelbtos informacijos atitikimo Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo nuostatomis.

Ekspertų grupė, veikianti prie Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos ir vertinanti viešosios informacijos poveikį nepilnamečiams,

n u s t a t ė :

1. Publikacijose:

- „Žudyti bandžiusi motina dabar bijo venerinių ligų“ („Lazdijų žvaigždė“, 2002-09-13 Nr. 37/299),
- „Garsioji E. Lapaitytė vėl nukentėjo“ („Lazdijų žvaigždė“, 2002-11-15 Nr. 46/308),
- „Už anūkės „žygius“ baudė močiutę“ („Lazdijų žvaigždė“, 2003-01-10 Nr. 2/316),
- „Langai dužo iš keršto prievartautojui?“ („Vėzdas“, 2002-06-06, Nr. 1),
- „Nuo anūkės gerbėjų saugo grotos“ („Vėzdas“, 2002-06-20 Nr. 3)

viešai pateikta informacija atitinka Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 bei 3 punktuose apibrėžtos neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios informacijos požymius ir pažeidžia nepilnametės E. Lapaitytės interesus, akivaizdžiai daro jai neigiamą poveikį. Šio įstatymo 5 straipsnio 2 dalis tokią informaciją besąlygiškai draudžia skelbti.

2. Publikacijose paskelbtas nepilnametės vardas, pavardė, išspausdintos nuotraukos. Šių duomenų pakanka nustatyti nepilnametės tapatybę.

Vadovaudamasis Visuomenės informavimo įstatymo 51 straipsnio bei Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 4, 5 ir 9 straipsnių nuostatomis, remdamasis ekspertų grupės išvadomis, žurnalistų etikos inspektorius

n u s p r e n d ė :

1. *Išpėti* savaitraščio „Lazdijų žvaigždė“ vyriausiąjį redaktorių K. Matulevičių, kad publikacijos: „Žudyti bandžiusi motina dabar bijo venerinių ligų“ („Lazdijų žvaigždė“, 2002-09-13 Nr. 37/299) „Garsioji E. Lapaitytė vėl nukentėjo“ („Lazdijų žvaigždė“, 2002-11-15 Nr. 46/308), „Už anūkės „žygius“ baudė močiutę“ („Lazdijų žvaigždė“, 2003-01-10 Nr. 2/316) bei laikraščio „Vėzdas“ vyriausiąjį redaktorių, kad publikacijos: „Langai dužo iš keršto prievartautojui?“ („Vėzdas“, 2002-06-06, Nr. 1), „Nuo anūkės gerbėjų saugo grotos“ („Vėzdas“, 2002-06-20 Nr. 3) pagal jose pateikiamos informacijos turinį pažeidžia Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo nuostatas dėl draudžiamos bei ribojamos informacijos, darančios neigiamą poveikį nepilnamečiams, pateikimo.

2. *Pareikalauti*, kad viešosios informacijos rengėjai – savaitraščių „Lazdijų žvaigždė“ bei „Vėzdas“ redakcijos, taip pat asmenys, atsakingi už šiose visuomenės informavimo priemonėse skelbiamą informaciją, užtikrintų, jog Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas ateityje nebūtų pažeidžiamas.
3. *Išsiųsti* šio sprendimo nuorašus Lazdijų rajono apylinkės prokurorei L. Eviltienei, nepilnametei E. Lapaitytei, savaitraščių „Lazdijų žvaigždė“ bei „Vėzdas“ redakcijoms, apie priimtą sprendimą informuoti visuomenės informavimo priemones, šios srities savireguliacijos institucijas bei Lietuvos žurnalistų sąjungą.
4. *Viešai paskelbti* sprendimą leidinyje „Informaciniai pranešimai“.

S P R E N D I M A S

DĒL PUBLIKACIJOJE „PRIGIMTIES DEFEKTAS“ („BŪDAS ŽEMAIČIŲ“, 2003-03-19 NR. 33/625)
PASKELBTOS INFORMACIJOS

2003 m. spalio 8 d. Nr.
Vilnius

Žurnalistų etikos inspektorius, išnagrinėjęs Mažeikių rajono apylinkės prokuroro E. Bagdono 2003-04-15 kreipimąsi dėl publikacijoje „Prigimties defektas“ („Būdas žemaičių“, 2003-03-19 Nr. 33/625) viešai paskelbtos informacijos, pavedė ekspertų grupei, kuri veikia prie Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos ir vertina viešosios informacijos poveikį nepilnamečiams, pateikti išvadą dėl minėtoje publikacijoje paskelbtos informacijos atitikimo Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo nuostatomis.

Ekspertų grupė

n u s t a t ė :

1. Publikacijoje „Prigimties defektas“ („Būdas žemaičių“, 2003-03-19 Nr. 33/625) viešai pateikta informacija atitinka Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 bei 3 punktuose apibrėžtos neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios informacijos požymius. Šio įstatymo 5 straipsnio 2 dalis tokią informaciją besąlygiškai draudžia skelbti.
2. Publikacijose paskelbtas nepilnamečių vardas, pavardė, išspausdinta nuotrauka. Šių duomenų pakanka nustatyti nepilnamečių tapatybę.

Vadovaudamasis Visuomenės informavimo įstatymo 51 straipsnio bei Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 4, 5 ir 9 straipsnių nuostatomis, remdamasis ekspertų grupės išvadomis, žurnalistų etikos inspektorius

n u s p r e n d ė :

1. *Išpėti* laikraščio „Būdas žemaičių“ vyriausiąjį redaktorių S. Kaktį, kad publikacija „Prigimties defektas“ („Būdas žemaičių“, 2003-03-19 Nr. 33/625) pagal joje pateikiamos informacijos turinį pažeidžia Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo nuostatas dėl draudžiamos bei ribojamos informacijos, darančios neigiamą poveikį nepilnamečiams, pateikimo.
2. *Pareikalauti*, kad viešosios informacijos rengėjas – laikraštis „Būdas žemaičių“, taip pat asmenys, atsakingi už šioje visuomenės informavimo priemonėje skelbiamą informaciją, užtikrintų, jog Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas ateityje nebūtų pažeidžiamas.
3. *Išsiųsti* šio sprendimo nuorašus Mažeikių rajono apylinkės prokurorui E. Bagdonui, laikraščio „Būdas žemaičių“ vyriausiajam redaktoriui S. Kakčiui, suinteresuotam asmeniui S. Darienei. Apie priimtą sprendimą informuoti visuomenės informavimo priemones, šios srities savireguliacijos institucijas bei Lietuvos žurnalistų sąjungą.
4. *Viešai paskelbti* sprendimą leidinyje „Informaciniai pranešimai“.

S P R E N D I M A S

DĖL PUBLIKACIJOJE „UŽ FINANSINĘ PARAMĄ ATSISKAITOMA POSTAIS“ („RESPUBLIKA“, 2003-11-08 NR. 261/4105) PASKELBTOS INFORMACIJOS

2004 m. kovo 17 d. Nr.
Vilnius

Žurnalistų etikos inspektorius, išnagrinėjęs pareiškėjo Lietuvos Respublikos Seimo nario G. Vagnoriaus 2003-12-03 gautą skundą dėl publikacijose „Už finansinę paramą atsiskaitoma postais“ („Respublika“, 2003-11-08 Nr. 261/4105) viešai paskelbtos informacijos kaip neatitinkančios tikrovės bei žeminančios pareiškėjo garbę ir orumą,

n u s t a t ė :

Visuomenės informavimo priemonėje – laikraščio „Respublika“ publikacijoje „Už finansinę paramą atsiskaitoma postais“ („Respublika“, 2003-11-08 Nr. 261/4105) jos autorė Eglė Digrytė paskelbė teiginį: <...> „Vienas pirmųjų tokio pobūdžio „pirkinių“ buvo ekonomikos ministro postas aštuntojoje Vyriausybėje, kurios premjeras buvo Gediminas Vagnorius“.

Iš pateiktų žurnalistų etikos inspektoriumi dokumentų matyti, kad G. Vagnorius 2003-11-11 raštu kreipėsi į „Respublikos“ redakciją prašydamas paneigti tikrovės neatitinkančią informaciją. Paneigimas visuomenės informavimo priemonėje nebuvo išspausdintas.

Žurnalistų etikos inspektoriaus 2004-01-08 rašte „Respublikos“ vyriausiajam redaktoriui V. Tomkui prašyta pateikti argumentus, įrodančius ar pagrindžiančius pareiškėjo G. Vagnoriaus nurodyto teiginio, jog „Vienas pirmųjų tokio pobūdžio „pirkinių“ buvo ekonomikos ministro postas aštuntojoje Vyriausybėje, kurios premjeras buvo Gediminas Vagnorius“, teisingumą.

2004-03-15 gautame publikacijos autorės E. Digrytės paaiškinime teigiama, jog sakinyje „Vienas pirmųjų tokio pobūdžio „pirkinių“ buvo ekonomikos ministro postas aštuntojoje Vyriausybėje, kurios premjeras buvo Gediminas Vagnorius“ žodis „pirkinys“ pagal lietuvių kalbos gramatikos taisykles esą pavartotas perkeltine prasme.

Atsižvelgiant į tai, kad publikacijos pavadinime tiesiogiai teigiama, jog už paramą yra atsiskaitoma postais, darytina išvada, kad žodžio „pirkinys“ vartojimas perkeltine prasme nepaneigia publikacijos autorės minties, jog G. Vagnoriaus vadovaujamoje Vyriausybėje už paramą buvo atsiskaityta Ekonomikos (vėliau – Ūkio) ministerijos vadovo postu.

Politiko kritikos ribos yra gerokai platesnės nei privataus asmens. Politikas dėl savo veiklos pobūdžio neišvengiamai ir sąmoningai „pasirenka“ tiek viešosios informacijos rengėjų, tiek visuomenės ypatingą ir nuolatinę dėmesį dėl kiekvieno žodžio ir poelgio, todėl jis privalo demonstruoti žymiai didesnę toleranciją, būti pakantesnis kritikai ir nereikalauti privataus asmens teisių apsaugai keliamų standartų. Vis dėlto kritika yra nesuderinama su tikrovės neatitinkančios informacijos skleidimu.

Visuomenės informavimo priemonės turėtų atkreipti ypatingą dėmesį į klaidų atitaisymą bei pažeistų teisių gynimą, kai asmuo tiesiogiai nesikreipia į teisumą.

Įvertinus aukščiau išdėstytas aplinkybes, darytina išvada, jog paskelbti duomenys neatitinka tikrovės, nes juos paskleidusio asmens neįrodyta priešingai. Tokiu atveju visuomenės informavimo priemonėje – dienraščio „Respublika“ publikacijoje „Už finansinę paramą atsiskaitoma postais“ („Respublika“, 2003-11-08 Nr. 261/4105) – viešai paskelbus teiginį „Vienas pirmųjų tokio pobūdžio „pirkinių“ buvo ekonomikos ministro postas aštuntojoje Vyriausybėje, kurios premjeras buvo Gediminas Vagnorius“, buvo pažeista Visuomenės informavimo įstatymo draudžiančioji nuostata platinti informaciją, įžeidžiančią žmogų, žeminančią jo garbę ir orumą, taip pat įpareigojančiosios nuostatos – pateikti viešąją informaciją visuomenės informavimo priemonėse teisingai, tiksliai ir nešališkai; paneigti paskelbtą tikrovės neatitinkančią informaciją, kuri žemina asmens garbę ir orumą.

Pažymėtina, kad minėtame teiginyje esanti informacija suponuoja mintį, jog Lietuvos Respublikos ekonomikos ministro V. Babiliaus postas buvo „nupirktas“ tuometinėje G. Vagnoriaus vadovaujamoje Vyriausybėje, diskredituoja pareiškėją G. Vagnorių, klaidina skaitytojus.

Žurnalistų etikos inspektorius, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 51 straipsnio 1 dalies 1 punktu, 2 dalies 2 punktu bei 3 dalimi, atsižvelgdamas į tai, kad šio įstatymo 44 straipsnio 1 dalis įpareigoja viešosios informacijos rengėjus, platintojus, žurnalistus laikytis profesinės etikos normų, kurias nustato Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucija „Dėl žurnalistikos etikos“, Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas, taip pat kiti teisės aktai, reglamentuojantys visuomenės informavimo sritį, remdamasis Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 2, 20, 42 straipsniais,

n u s p r e n d ė :

1. *Išpėti* visuomenės informavimo priemonės – dienraščio „Respublika“ vyriausiąjį redaktorių V. Tomkų bei publikacijos autorę E. Digrytę jog, publikacijoje „Už finansinę paramą atsiskaitoma postais“ („Respublika“, 2003-11-08 Nr. 261/4105) paskelbus teiginį „Vienas pirmųjų tokio pobūdžio „pirkinių“ buvo ekonomikos ministro postas aštuntojoje Vyriausybėje, kurios premjeras buvo Gediminas Vagnorius“, buvo pažeistos Visuomenės informavimo įstatymo 3 straipsnio 3 dalies, 20 straipsnio 2 dalies, 45 straipsnio 1 dalies bei 3 dalies nuostatos.
2. *Pareikalauti*, kad viešosios informacijos rengėjas – dienraščio „Respublika“ redakcija paneigtų pareiškėjo garbę bei orumą žeminanti, tikrovės neatitinkanti teiginį.
3. *Išsiųsti* šio sprendimo nuorašus Lietuvos Respublikos Seimo nariui G. Vagnoriui, dienraščio „Respublika“ vyriausiajam redaktoriui V. Tomkui. Apie priimtą sprendimą informuoti visuomenės informavimo priemones, šios srities savireguliacijos institucijas bei Lietuvos žurnalistų sąjungą.
4. *Viešai paskelbti* sprendimą leidinyje „Informaciniai pranešimai“.